

Pohjoismaiden väliset erot hyvinvointisovinnistisissa asenteissa

Turun yliopisto 2017

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Topias Jalo

505109

Ohjaajat: Hannu Ruonavaara, Johanna Kallio & Antti Tanskanen

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

JALO, TOPIAS: Pohjoismaiden väliset erot
hyvinvointisovinnissa asenteissa

Pro gradu -tutkielma, 51 s.

Sosiologia

Syyskuu 2017

Turun yliopiston laaturjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tarkastella hyvinvointisovinnisia kvantitatiivisen analyysin avulla Pohjoismaissa (Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska). Hyvinvointisovinnisi tarkoittaa mielipidettä, jonka mukaan maahanmuuttajille ei tule myöntää samoja oikeuksia kuin kantaväestöllä. Tutkielmassa tarkastellaan hyvinvointisovinnisia sekä yksilö- että maatasen tekijöiden näkökulmasta ja arvioidaan näiden tekijöiden merkitystä hyvinvointisovinnististen asenteiden kannalta.

Hyvinvointivaltion käsitteeseen liittyvää teoriaa esitellään tutkielman teoriaosassa, jossa pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin merkitystä arvioidaan suhteessa hyvinvointisovinnististen asenteiden esiintyvyyteen. Yksilötason teoria perustuu tutkielmassa pääasiassa kulttuurisiin ja materiaalsiin tekijöihin. Lisäksi Pohjoismaiden maahanmuuttoasenteiden ja maahanmuuttopolitiikan tutkimus ovat esillä aiheeseen liittyvinä osatekijöinä.

Aineistona tutkielmassa käytetään Europen Social Surveyn vuoden 2008 kyselyaineistoa ja tutkimusmenetelmänä on binaarinen logistinen regressioanalyysi. Tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, että hyvinvointisovinnistiset asenteet ovat Pohjoismaissa melko harvinaisia ja Ruotsissa niiden esiintyvyys on muihin Pohjoismaihin verrattuna vähäisempää. Kulttuuriset tekijät ovat tulosten valossa ratkaisevassa asemassa yksilötason hyvinvointisovinnismin selittäjinä.

Asiasanat: hyvinvointisovinnisi, hyvinvointivaltio, maahanmuutto, maahanmuuttoasenteet, hyvinvointivaltioasenteet

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Pohjoismainen hyvinvointivaltio.....	5
2.1 Typologiat ja dekommodifikaatio.....	7
2.2 Pohjoismainen hyvinvointimalli.....	12
2.3 Hyvinvointimallin ja hyvinvointisovinnin välinen yhteys.....	14
3. Maahanmuutto ja hyvinvointivaltio.....	18
3.1 Maahanmuuttoasenteet Pohjoismaissa.....	22
3.2 Maahanmuuttopolitiikka Pohjoismaissa.....	25
4. Hyvinvointisovinnin teoria ja tutkimus mikrotasolla.....	28
5. Aineisto ja menetelmä.....	38
6. Analyysi ja tulokset.....	42
7. Johtopäätökset.....	49
Lähteet:.....	52

1. Johdanto

Nykyään ihmisten liikkuvuus maiden välillä on vilkkaampaa kuin koskaan ennen, mikä näkyy Suomessakin nettomuuton kasvuna viime vuosien aikana (SVT, Muuttoliike c, 2016). Muuttajien joukossa on ihmisiä monenlaisista taustoista ja lähtökohdista ja jotkut ovat suuressakin avun tarpeessa muutettuaan kokonaan uuteen ympäristöön keskelle vierasta kulttuuria. Hyvinvointivaltion väkiluvun kasvaminen on herättänyt epäilyksiä järjestelmän kantokyvystä ja pelkoa sen ylikuormittumisesta. Jotkut näkevät maahanmuuton ennen kaikkea kustannuksena hyvinvointijärjestelmälle ja ovat sitä mieltä, että palvelujen saatavuutta tulisi rajoittaa niitä tarvitsevien henkilöiden etnisen taustan perusteella.

Tutkin *hyvinvointisovinnistisia* asenteita (”welfare chauvinism”), jotka kytkeytyvät nykyaikana näkemyksiin niin hyvinvointivaltion roolista ihmisten turvana, kuin asenteisiin maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan (Andersen & Bjørklund 1990). Hyvinvointisovinnistiseen katsantoon kuuluu maahanmuuttajien rajaaminen hyvinvointipalvelujen ulkopuolelle, koska heidän ei katsota *ansaitsevan* näitä palveluja. Maahanmuuttoon liittyvä keskustelu on ollut jo vuosia Euroopassa ja maailmalla näkyvällä sijalla ja aiheen tutkiminen on tarpeellista, jotta saadaan sen tiimoilta uutta tietoa, näkemyksiä ja keinoja käsitellä siihen liittyviä kysymyksiä. Maahanmuuttajien koetaan olevan taloudellinen taakka hyvinvointijärjestelmälle ja heidät nähdään vapaamatkustajina, jotka hyödyntävät universaaleja hyvinvointipalveluja osallistumatta riittävästi niiden tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Universaalit hyvinvointipalvelut katsotaan yleisesti ottaen kuuluvan kaikille, mutta hyvinvointisovinnistisen ajattelun mukaan niiden käyttöön koetaan liittyvän vapaamatkustajuuden ongelma. Kuka tahansa voi periaatteessa päästä hyötymään niistä osallistumatta itse lainkaan niiden tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentaminen on tapahtunut toisen maailmansodan jälkeen vuosikymmenten aikavälillä. Eräs tämän prosessin ylläpitävistä voimista on ollut muun muassa kansallinen solidaarisuus, johon kuuluu ajatus yhteisistä tavoitteista ja identiteetistä avunannon ja vastavuoroisuuden motivaattorina (Kymlicka 2015).

Tässä tutkielmassa tarkastelen Pohjoismaissa¹ esiintyvää hyvinvointisovinismia ja maiden eroja hyvinvointisovinnissa asenteissa. Pyrkimyksenäni on selittää näitä eroja tutkimuksessa käytettyjen keskeisten teorioiden näkökulmasta ja arvioida kyseisten teorioiden selitysvoimaa kunkin Pohjoismaiden osalta. Tutkin maissa esiintyvää hyvinvointisovinismia aikaisemman tutkimuksen mikro- ja makrotason selittäjien avulla ja koettelen niitä tilastollisen analyysin avulla.

Maahanmuuttajat hyvinvointijärjestelmästä ulossulkevia asenteita on tutkittu hyvinvointimallin merkitystä korostavan *institutionaalisen* teorian avulla. Sen mukaan pohjoismainen hyvinvointimalli on omiaan vaikuttamaan positiivisesti ihmisten mielipiteisiin maahanmuuttajien ansaitsevuudesta hyvinvointioikeuksia kohtaan. (Van der Waal et al. 2013, 164.) Pohjoismaiden välillä on kuitenkin havaittavissa eroja niiden väestöissä esiintyvien hyvinvointisovinnististen asenteiden yleisyydessä (Crepaz & Damron 2008, 444; Mewes & Mau 2012, 114 ja 2013, 236; Reeskens & Van Oorschot 2012, 134) ja tätä taustaa vasten kiinnostaa, voisiko Pohjoismaiden välillä olla hyvinvointimalliin liittyviä eroavaisuuksia, joiden avulla hyvinvointisovinnististen asenteiden erojen tarkastelu olisi mahdollista. Suomessa tällaiset asenteet ovat kyseisten tutkimusten mukaan voimakkaimmin edustettuina, Ruotsissa vähiten, kun taas Norja ja Tanska sijoittuvat edellisten välille ja niiden väliset erot ovat suhteellisen vähäisiä.

Vaikka pohjoismainen hyvinvointimalli on varsin vakiintunut kategorinen käsite ja sen tiimoilta on tehty lukuisia tutkimuksia, on hyvinvointivaltio projektina ollut kehityskulkunsa suhteen erilainen esimerkiksi Suomessa kuin Ruotsissa (Kettunen 2010, 225). Vertailumaiden joukon rajaaminen vain Pohjoismaihin mahdollistaa niiden välisten yksityiskohtaisten erojen tarkastelun toisella tavalla kuin silloin, jos vertaillaan Pohjoismaita laajemmin muihin Euroopan maihin (Kangas 2013, 46). Hyvinvointisovinnistisen tutkimuksen on ollut suurelta osin vertailevaa tutkimusta kyseisen kaltaisesta laajemmasta perspektiivistä.

Jos hyvinvointimalleissa voidaan sanoa olevan eroa Pohjoismaiden välillä, lienee mahdollista, että maiden välillä on eroja myös siinä, kuinka ansaitsevina niiden kantaväestöön kuuluvat pitävät maahanmuuttajia suhteessa hyvinvointioikeuksiin. Van der Waal (et al. 2013) on osoittanut

¹ Pohjoismaista ovat mukana Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska. Islannin osalta dataa ei ole saatavilla käyttämässäni aineistossa.

hyvinvointimallin vaikuttavan hyvinvointisovinnisiin asenteisiin ansaitsevuuskäsitysten kautta. Hyvinvointimallit eroavat heidän tutkimuksensa mukaan kolmella ulottuvuudella, jotka ovat valikoivuus, taloudellinen eriarvoisuus ja työttömyys (Van der Waal et al. 2013, 170). Pohjoismaat eivät näillä mittareilla eroa juuri toisistaan ja mainitun tutkimuksen tarkoituksena onkin ollut niiden hyvinvointimallien samankaltaisuuden osoittaminen kyseisten mittarien avulla. Näin ollen vaikuttaisi loogiselta argumentoida Pohjoismaiden hyvinvointisovinnismien erojen selittyvän suuremmilta osin muilla kuin hyvinvointimallin eroihin liittyvillä tekijöillä.

Hyvinvointisovinnistisia asenteita on tarkasteltu myös materiaalistien ja kulttuuristen tekijöiden näkökulmasta ja näin on pyritty hahmottamaan hyvinvointisovinnististen asenteiden taustalla olevia lainalaisuuksia. Mewes ja Mau (2012) ovat tutkineet yksilön luokka-aseman merkitystä suhteessa hyvinvointisovinnisiin asenteisiin ja havainneet erityisesti heikon sosioekonomisen aseman ja koetun *etnisen kilpailun* olevan tässä suhteessa selittäviä mekanismeja (Mewes & Mau 2012, 102). Toisaalta näiden lisäksi matalan koulutustason tyypillisesti implikoima vähäinen *kulttuurinen pääoma*, siitä kumpuava kulttuurinen epävarmuus ja autoritaariset arvot ovat keskeisiä hyvinvointisovinnismia selittäviä tekijöitä (Van der Waal et al. 2010, 352–353). Mewes ja Mau (2013) ovat tarkastelleet hyvinvointisovinnismia myös *ryhmäkontakti- ja konfliktiteorioiden* avulla olettaen, että rajat ylittävän sosiaalisen kontaktin vähentävän hyvinvointisovinnismia yksilötasolla. He kuvaavat tästä nimitystä sosiaalinen globalisaatio, jonka vaikutuksesta toiseuden hyväksyntä ja toleranssi ulkoryhmiä kohtaan lisääntyy. Konflikti taas liittyy taloudelliseen globalisaatioon, joka saa aikaan kilpailua, epäluottamusta ja maahanmuuttovastaisuutta. (Mewes & Mau 2013, 228.)

Haluttomuutta jakaa hyvinvointia tasavertaisesti on mahdollista lähestyä myös ansaitsevuuden käsitteen avulla. Wim van Oorschotin (2006) mukaan ihmisten mielipiteissä voidaan havaita säännönmukaista priorisointia apua tarvitsevien ryhmien suhteen. Eniten ansaitsevia ovat vanhukset, sitten sairaat ja vammaiset, kolmantena työttömät ja kaikkein vähiten ansaitsevimpana ryhmänä maahanmuuttajat. Van Oorschot tutki ansaitsevuutta 23:ssa Euroopan maassa, joista kaikissa kyseinen järjestys oli havaittavissa. Pohjoismaista kyseisen tutkimuksen aineisto sisältää Suomen, Tanskan ja Ruotsin. Hyvinvointisovinnismien kannalta keskeinen havainto on, että Suomessa maahanmuuttajien suhteellinen ansaitsevuus on selvästi vähäisempää kuin Tanskassa tai Ruotsissa. Ansaitsevuuden näkökulmasta maahanmuuttajat ovat selvästi ihmisten asenteissa erottautuva ryhmä Suomessa ja Tanskassa, kun taas Ruotsissa maahanmuuttajia pidetään melko tasavertaisina

ansaitsijoina muihin ryhmiin verrattuna. Kuten hyvinvointisovinismissa, myös käsityksissä maahanmuuttajien ansaitsevuudessa näyttää olevan eroja Pohjoismaiden välillä (Van Oorschot 2006).

Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Missä määrin Pohjoismaissa esiintyy hyvinvointisovinnistisia asenteita ja millaisia ovat erot Pohjoismaiden välillä näiden asenteiden esiintyvyydessä?
2. Mitkä mikro- ja makrotason tekijät ovat keskeisiä selittäviä tekijöitä Pohjoismaissa esiintyvien hyvinvointisovinnististen asenteiden erojen ja yhtäläisyyksien kannalta?

Seuraavassa luvussa määrittelen hyvinvointivaltion käsitettä ja esittelen määrittelyjen taustalla olevaa keskeistä teoriaa, minkä jälkeen käyn läpi hyvinvointisovinnismin tutkimusta makrotasolla esitellen hyvinvointimallin ja hyvinvointisovinnismin välistä mekanismia. Kolmannessa luvussa tarkastelen maahanmuuttoa hyvinvointivaltion teorian näkökulmasta ja kartoitan, miten suhtautuminen maahanmuuttoon ilmiönä on havaittavissa Pohjoismaissa ihmisten asenteiden ja poliittisen ilmapiirin tahoilta. Neljäs luku valottaa mikrotason hyvinvointisovinnismin tutkimuksen teoriaa. Lopuksi esittelen aineiston, tutkimusmenetelmän ja –tulokset, minkä jälkeen päätän tutkielman tekemällä johtopäätöksiä ja tulkintoja tulosten pohjalta.

2. Pohjoismainen hyvinvointivaltio

Pohjoismaisten yhteiskuntien kehityskulkua 1900-luvulla on hyvin suurilta osin leimannut hyvinvointivaltioinstituutioiden kehittyminen ja vakiintuminen. Hyvinvointivaltio on ollut keskeisessä asemassa yhteiskuntien modernisaatiossa elinkeinorakenteen muuttuessa maatalous- ja teollisuuspainotteisesta palveluvetoiseksi monissa länsimaissa. (Saari 2005, 26.) Klassinen määritelmä hyvinvointivaltiosta perustuu Richard Titmussin (1958) jaotteluun residuaalisesta ja institutionaalista hyvinvointivaltiosta, joista edellisessä valtio toimii kansalaisten turvaverkkona vain siinä tapauksessa, jos tarve vaatii, kun taas jälkimmäinen viittaa koko väestölle suunnattuun, universaaliin hyvinvointijärjestelmään (Titmuss 1969). Hyvinvointivaltio on institutionaalinen järjestely, jossa valtio on vastuussa kansalaistensa tietyn tasoisen perustoimeentulon ja hyvinvoinnin turvaamisesta (Esping-Andersen 1990, 18–19). Käsite voidaan ymmärtää laajasti, jolloin se kattaa kaiken julkisten varojen avulla ylläpidettävän toiminnan yhteiskunnassa ja sen keskeinen rooli on ohjailla ja säädellä kansantalouden kehitystä. Kapeammassa merkityksessä hyvinvointivaltion käsite kytkeytyy sen toteuttamaan sosiaalipolitiikkaan, joka on hyvinvointivaltion suurin julkisin varoin ylläpidettävä toimialue ja käsittää sosiaalisten olojen kohentamiseen tähtäävät instituutiot, kuten tulonsiirrot ja sosiaalipalvelut. (Esping-Andersen 1990, 1–2; Kautto 2002, 11.)

Thomas Humphrey Marshall (1950) on määritellyt hyvinvointivaltion klassikkoteoksessaan *Citizenship and social class* siten, että se takaa kansalaisilleen vapausoikeudet, poliittiset oikeudet sekä sosiaaliset oikeudet (Marshall 1950). Jälkimmäisiin kuuluvat oikeudet julkisin varoin järjestettyihin palveluihin ja etuuksiin, jotka Marshallin mukaan myönnetään kansalaisuuteen perustuen. Sosiaalisten oikeuksien myöntäminen kansalaisuuden perusteella eikä esimerkiksi työsuoritusten perusteella saa aikaan dekommodifikaatiota eli ihmisten hyödykemäisyyden vähenemistä suhteessa markkinoihin. Dekommodifikaatioaste kertoo osaltaan siitä, missä määrin ihmisten toimeentulo ja selviytyminen ovat riippumattomia markkinoista. Hyvinvointivaltion tehtävien kannalta on olennaista, millainen on markkinoiden ja perheen rooli yhteiskunnassa ihmisten perustarpeiden kannalta. (Esping-Andersen 1990, 21–23.)

Hyvinvointivaltio voidaan määritellä institutionaalisesti, jolloin sillä tarkoitetaan valtiota, jossa on säädetty lailla eri elämänvaiheisiin liittyviltä riskeiltä suojaavasta sosiaaliturvasta. Toinen tapa

määritellä hyvinvointivaltio on menoperustainen määritelmä, jonka mukaan valtion julkisista menoista vähintään 50 prosenttia on kohdennettava sosiaaliturvajärjestelmästä koituihin kustannuksiin. Jos tämä 50 prosentin kriteeri ei toteudu, kyseessä ei tällöin menoperustaisen määritelmän mukaan ole hyvinvointivaltio. (Saari 2005, 26–27.) Käytän kuitenkin hyvinvointivaltion käsitettä tutkielmassani laajassa merkityksessään, jolloin sen implikaatiot eivät rajoitu ainoastaan sosiaalipoliittiseen toimeenpanoon eri maissa, vaan ne ulottuvat yleisemmin verrokkimaiden yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Esping-Andersen 1990, 2).

Tässä tutkielmassa tarkoituksenmukaista ei ole luoda perinpohjaista katsausta hyvinvointivaltion käsitettä analysoivaan kirjallisuuteen ja siihen kuuluviin teorioihin. Sen sijaan tärkeässä asemassa on kullekin hyvinvointivaltiolle ominaisen hyvinvointimallin merkitys asenteiden muodostumisen kannalta (Crepaz & Damron 2008; Van der Waal et al. 2013). Laajasti ymmärrettyä hyvinvointivaltiota tarkasteltaessa ja erityisesti kansainvälisen vertailun kannalta käyttökelpoinen käsite on hyvinvointivaltiomalli, joka antaa raamit vertailulle mahdollistaen erilaiset luokittelut hyvinvointivaltioiden maakohtaisiin eroihin perustuen. Klassinen kolmijako hyvinvointivaltiomallien luokittelussa on Gøsta Esping-Andersenin (1990) jaottelu liberaalin, konservatiivisen ja sosiaalidemokraattisen hyvinvointimallin välillä, jonka pohjalta on sittemmin tehty erilaisia muunnelmia (Esping-Andersen 1990; Liebfried 1992; Korpi & Palme 1998; Gelissen 2002.)

Pohjoismaisilla hyvinvointivaltioilla on usein katsottu olevan siinä määrin yhdenmukaisia piirteitä, että puhutaan pohjoismaisesta hyvinvointimallista, joka on jo pitkään ollut vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa suhteellisen vakiintunut käsite. Pohjoismaita on alettu pitää omana erottavana joukkonaan 1930-luvulta alkaen kansainvälisen politiikan tutkimuksen ja sosiaalipoliittikatieteen keskustelussa. Alkuajoista lähtien Ruotsia on pidetty pohjoismaisen hyvinvointimallin stereotyyppisenä ilmentymänä, minkä jälkeen Norjan ja Tanskan identifioituminen samaan kategoriaan sai aikaan näiden kolmen maan samankaltaisuuksiin perustuvan skandinaavisen mallin käsitteen vakiintumisen. Siirryttäessä 1950-luvulle malliin katsottiin kuuluvaksi kaikki Pohjoismaat itsehallintoalueineen. (Christiansen & Markkola 2006, 9.)

Mailla on kullakin omanlaisensa kehityshistoria modernille aikakaudelle siirryttäessä. Tanska ja Ruotsi ovat kautta historian olleet kansallisesti ja poliittisesti riippumattomia toisin kuin muut Pohjoismaat. Silti Pohjoismaat ovat olleet pitkään kulttuurisesti suhteellisen yhdenmukaisia etenkin uskontokenttänsä luterilaisen dominanssinsa suhteen. Luterilaisella työmoraaliin ja tasa-arvoon perustuvalla arvopohjalla on omat yhtymäkohtansa suhteessa pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan peruseriaatteisiin. Työnteon hyve yhteiskunnan ja lähimmäisen palvelemisena luterilaisuudessa vastaa hyvinvointipolitiikassa tavoitteena pidettyä täystyöllisyyden periaatetta ja toisaalta periaate yhteisestä hyvästä ja jokaisen vastuusta kaikkien hyvinvoinnista kytkeytyy tasa-arvoisuuden korostumiseen ihmisten arvostuksissa. Poliittinen demokratian pitkät perinteet, kansalaisten korkea poliittinen osallistuvuus, ihmisoikeuksien ja laillisuusperiaatteen vankka kannatuspohja sekä korkea elintaso ja yhdenvertaisuus ovat kaikkia Pohjoismaita suurilta osin luonnehtivia ominaisuuksia. (Emt., 10–11.)

2.1 Typologiat ja dekommodifikaatio

Länsimaiden hyvinvointimalleja on jaoteltu monin tavoin, joista yksi tunnetuimmista on Esping-Andersenin (1990) teoksen *The Three Worlds of Welfare Capitalism* mukainen jaottelu liberaalin, konservatiivisen ja sosiaalidemokraattisen mallin välillä. Hyvinvointimalli viittaa laadullisesti toisistaan eroaviin järjestelyihin valtion, markkinoiden ja perheiden välisissä vastuu- ja toimintasuhteissa. (Esping-Andersen 1990, 26.)

Liberaali hyvinvointivaltio merkitsee tarveharkintaista valtion antamaa tukea ja hillittyjä tulonsiirtoja. Etuuksien saajana ovat tavallisesti matalatuloiset ja sosiaaliturvasta riippuvaiset ja liberalistisen työmoraalin myötä sosiaalisia oikeuksia koskeva sääntely on ankaraa. Sosiaaliturvan käyttöön liittyy liberaalin mallin mukaisissa maissa usein stigmatisaatiota eli leimaamisesta ja leimautumisesta johtuvaa häpeää. Liberaalin mallin maissa dekommodifikaatio on vähäistä ja julkisten hyvinvointipalvelujen ja -etuuksien saajat ovat tasavertaisia lähinnä keskenään, kun taas keskiluokkaisten hyvinvointipalvelut ovat markkinavoimin toteutettuja. (Esping-Andersen 1990, 26–27.)

Konservatiivisessa mallissa valtiojohtoinen korporatismi oli alun perin suunniteltu jälkiteollisen yhteiskunnan muuttuneen luokkarakenteen legitimaatiota varten. Tuolloin yhteiskunnan uutta kerrostuneisuutta ei pyritty estämään, vaan vakiinnuttamaan ja saamaan kunkin yhteiskuntaluokan edustajat ymmärtämään paikkansa tarkoituksenmukaisuus eriytettyjen hyvinvointijärjestelmien perustamisen ohella. Yksilölle myönnettyt sosiaaliset oikeudet määräytyvät tällaisessa hyvinvointimallissa tämän luokkastatuksen perusteella. Hyvinvoinnin jakaminen tapahtuu korporatistimin mukaisesti luokkaerojen sidotusti, jolloin markkinat eivät juuri osallistu hyvinvoinnin tuottamiseen ja valtion uudelleenjakava rooli on hyvin vähäpätöinen. Konservatistmissa perheitä odotetaan suhteellisen suurta omavaraisuutta hyvinvoinnin tuottamisessa, joten valtion rooli on tukea perheitä ainoastaan tarpeen vaatiessa. (Esping-Andersen 1990, 24 & 27.)

Sosiaalidemokraattisen mallin maissa dekommodifikaatio on korkealla tasolla ja julkiset palvelut ja etuudet on jaettu universalismin periaatteen mukaisesti. Yhtäläiset sosiaaliset oikeudet koskevat kaikkia yhteiskunnan kerrostuneisuudesta huolimatta ja yksilön luokka-asemaan katsomatta. Sosiaalidemokraattisen mallin mukaan julkiset palvelut ja etuudet tulee olla yhteismitalliset luokkarajoista huolimatta ja sosiaaliset oikeudet tulee olla kaikilla samanlaiset. Tällainen malli luo solidaarisuutta käyttäjiensä keskuuteen suuremmissa määrin kuin muut mallit: kaikki hyötyvät, kokevat osallisuutta ja vastuuta järjestelmän ylläpidosta enemmän kuin muiden mallien tapauksessa. Sosiaalidemokraattinen malli merkitsee markkina- ja perheinstituution suurempaa vapauttamista vastuusta ihmisten hyvinvoinnista kuin muissa malleissa. Toisin kuin konservatiivisessa mallissa, valtio tukee esimerkiksi perheitä ennaltaehkäisevästi jo ennen kuin näiden voimavarat uhkaavat ehtyä. Tässä tavoitteena on perheen itsenäisen toiminnan mahdollistaminen, ei niinkään valtiosta riippuvaisuuden korostaminen. Sosiaaliturvajärjestelmä on helposti raskas ja kuormittunut, tosin se mahdollistaa lapsiperheiden tukemisen lisäksi perhe-elämän järjestämisen monella tavalla, jolloin valinta työuran tai perheen välillä ei ole välttämättä yhtä sukupuolisidonnainen asia kuin muissa hyvinvointimalleissa. (Esping-Andersen 1990, 27–28.)

Hyvinvointimallit ovat ideaalityyppejä, eikä yksikään maa ole käytännössä koskaan puhtaasti yhden mallin mukainen. Maissa on tavallisesti piirteitä useasta mallista samanaikaisesti, esimerkiksi Pohjoismaissa on hyvinkin erotettavissa liberaaleja ja konservatiivisiakin piirteitä. Tietyyntyyppisen hyvinvointimallin esiintyminen kussakin maassa on monenlaisten tekijöiden aikaansaannosta, mutta eräs ratkaisevimmista on puoluekehitys ja työväen ja maatalousväestön organisoitumisaste ja

päämäärät. Teollistumisen alkuvaiheissa maaseudulla asui suurin osa äänestäjistä monissa länsimaissa ja etenkin Pohjoismaissa he olivat poliittisesti suhteellisen organisoituneita ja valveutuneita. Hyvinvointimallien erot perustuvat ensinnäkin länsimaiden tapahtumiin työväen poliittisen organisoitumisen historiassa. Toiseksi, mallin suhteen määräävässä asemassa on, miten siirtymä maatalousvetoisesta yhteiskunnasta keskiluokkaiseksi on vaikuttanut hallituksenmuodostamiseen ja poliittiseen kenttään. Kolmanneksi, kahteen viimemainittuunkin liittyvät tapahtumat ovat vaikuttaneet luokka asemille ominaisiin arvostuksiin ja poliittisiin preferensseihin. Pohjoismaissa sosiaalidemokraattisen mallin menestystä luonnehtii keskiluokkaistuneen hyvinvointivaltion vakiintuminen, jossa työväenluokka hyötyy mahdollisimman samoissa määrin kuin keskiluokkakin. (Esping-Andersen 1990, 29–32.)

Esping-Andersen (1990) luokittelee hyvinvointimalleja dekommodifikaation ja sosiaalisen kerrostuneisuuden eli stratifikaation voimakkuuden perusteella (Esping-Andersen 1990, 52). Dekommodifikaatio on Pohjoismaissa voimakasta, mutta Suomi sijoittuu muista Pohjoismaista poiketen keskitasolle, jolle kuuluvat muut maat ovat lähinnä konservatiivisen mallin mukaisia hyvinvointivaltioita. Norja, Tanska ja Ruotsi muodostavat kärkikolmikön dekommodifikaatioasteeseen perustuvassa hyvinvointimallien vertailussa ja Suomi jää huomattavasti jälkeen dekommodifikaation voimakkuutta kuvaavan pistemäärän perusteella. (Esping-Andersen 1990, 52.) Myös yhteiskunnan kerrostuneisuuteen eli stratifikaatioon perustuvat pistemäärät osoittavat, että Suomi poikkeaa jälleen muista Pohjoismaista olematta tyypillinen esimerkki yhdestäkään hyvinvointimallista sijoittuen konservatiivisen ja sosiaalidemokraattisen mallin välille. (Esping-Andersen 1990, 74.)

Esping-Andersenin kolmijaolle on esitetty myöhemmin kritiikkiä ja erilaisia vaihtoehtoisia, uudempia hyvinvointimallin luokitteluja on kehitelty (Arts & Gelissen 2002, 143–144). Suomi näyttäytyy poikkeuksena muihin Pohjoismaihin verrattuna, koska se on ollut pohjoismaisen hyvinvointivaltiokehityksen perässätulija etenkin vielä 1980-luvulla, jolta Esping-Andersenin käyttämä data on hänen alkuperäisessä luokittelussaan peräisin (Julkunen 2001). Wil Arts ja John Gelissen (2002) esittävät myöhemmin tehtyjä luokitteluja, joissa Suomi on lähes poikkeuksetta luokiteltu samaan kategoriaan muiden Pohjoismaiden kanssa hyvinvointimallinsa perusteella (Arts &

Gelissen 2002, 143–144). Toisaalta Gelissen (2002) toteaa Suomen olevan vaikeasti luokiteltava ”hybridi”, jolla ei ole tarkkarajaista profiilia hyvinvointimallinsa osalta² (Gelissen 2002, 140).

Walter Korpi ja Joakim Palme (1998) luokittelivat hyvinvointimalleja eläke- ja sairausvakuutusjärjestelmien kattavuuden ja tyyppin perusteella. Hyvinvointimallit eroavat vaihtelevat näiltä osin heidän mukaansa ensinnäkin etuuksien mittavuuden perusteella eli sen, minkä suuruisia etuuksia mallin mukainen järjestelmä maksaa edunsaajille. Tämä etuustaso voi määräytyä tarveharkintaisesti, ansioperustaisesti tai tasasuuruisesti. Toiseksi mallien erot perustuvat siihen, ketkä ovat oikeutettuja saamaan etuuksia mitenkään paljon, jolloin on kyse sosiaaliturvan kattavuudesta. Se voi perustua tarveharkintaan, erisuuruisiin vakuutusmaksuihin, erilaisiin ryhmäjäsennyksiin esimerkiksi ammatin tai kansalaisuuden perusteella tai asumiseen tietyssä maassa eli universaalisuuteen. Korpin ja Palmen mukaan Pohjoismaat lukeutuvat Tanskaa lukuun ottamatta kattavan mallin mukaiseen hyvinvointivaltiotyyppiin, jossa etuuksia jaetaan universaalisuusperiaatteen mukaisesti ja ainoastaan heikoimman ansiotason väestöön sovelletaan tasasuuruisuusperiaatetta ja muihin ansioperustaisuutta. Tanska kuuluu kyseisen typologian mukaan³ perusturvan mukaiseen malliin, jossa etuuksien jakamiseen sovelletaan niin ikään universaalisuusperiaatetta, mutta tasasuuruisuus pätee kaikkiin ansiotasosta riippumatta. (Korpi & Palme 1998, 667–668, 674; Hakala 2006, 38.)

Universaalisuusperiaatteen osalta Pohjoismaat ovat siis pitkään olleet samankaltaisia keskenään ja sikäli kuin tämä sosiaalisten oikeuksien jakamista määräävä periaate on merkittävässä asemassa hyvinvointisovinismiin vaikuttavien ennakkoluulojen ja sosiaalisen kategorisoinnin kannalta, vaikuttaa perustellulta sijoittaa kaikki Pohjoismaat saman hyvinvointimallin mukaiseen kategoriaan. Universaalisuus on kaikissa Pohjoismaissa sosiaalipoliittista toimeenpanoa ja päätöksentekoa vahvasti ohjaava periaate, ja sen perusteella Pohjoismaat onkin Maurizio Ferreran (1993) mukaan luokiteltavissa samaan, universalistisen mallin kategoriaan. Kuitenkin hyvinvointimallien luokittelu yksiulotteisesti jättää tässäkin suhteessa varaa kritiikille etenkin siksi, että sosiaaliturvaetuuksien anteliaisuus jää vaille tarkoituksenmukaista huomiota. (Bonoli 1995, 355–356.)

² Esping-Andersenin typologian valossa Suomi ja Sveitsi ovat ”anomaliaita” eli ne vastaavat heikoimmin yhtä mallia kolmesta ideaalityypistä (Scruggs & Allan 2006, 60).

³ Universalismia rajoittavat maahanmuuttajia koskevat säännökset oikeudesta sosiaaliturvaan. Tanskassa on sovellettu vuodesta 2002 alkaen dualistista järjestelmää, joka merkitsee maahanmuuttajille tiukempia ehtoja sosiaaliturvaan kuin kantaväestöllä (Bay et al. 2013, 204).

Giuliano Bonolin (1995) kritiikki pohjautuu tarpeeseen luoda hyvinvointimallien typologia, jossa on huomioitu kaksi ulottuvuutta, joilla hyvinvointijärjestelmän ominaisuuksia on mitattu. Hän tyypittelee hyvinvointimalleja yhtäältä hyvinvointivaltion etuusjärjestelmän laajuuden ja toisaalta sen rahoitusperustan näkökulmasta. Edellinen ulottuvuus on operationalisoitu määrittämällä hyvinvointivaltion budjetti sosiaalimenojen osuutena bruttokansantuotteesta, joka ei ole ongelmaton kattavuuden mittari, koska se ei huomioi esimerkiksi mahdollisia etuoikeutetuille julkishallinnon virkamiehille kohdennettuja etuuksia, joiden tapauksessa julkiset menot eivät merkitse solidaarisuuden ja sosiaalisten oikeuksien nimissä tapahtuvaa allokointia (Esping-Andersen 1990, 19). Jälkimmäinen ulottuvuus osoittaa, kuinka suuri osuus sosiaalimenoista on katettu maksuperusteisesti toisen ääripään edustaessa verovaroin rahoitettuja sosiaalietuuksia ja -palveluita. (Bonoli 1995, 352.)

Pohjoismaat muodostavat nelikentässä oman lohkonsa, jossa lähimmäs kenttien rajojen leikkauspistettä sijoittuu Suomi, joka on bruttokansantuotteeseen (BKT) suhteutettujen sosiaalimenojen mittarilla lähes samalla tasolla Norjan ja Tanskan kanssa. Ruotsi erottuu tällä mittarilla muista Pohjoismaista selvästi sen sosiaalimenojen kattaessa suurimman osuuden suhteessa omaan BKT:hen. Sosiaalimenojen rahoituksen näkökulmasta Tanska poikkeaa muista Pohjoismaista sen järjestelmän ollessa eniten verorahoitteinen, kun taas Norja, Suomi ja Tanska muistuttavat suuresti toisiaan kyseisellä ulottuvuudella. (Bonoli 1995, 361.)

Vaikka Suomi poikkeaa dekommodifikaatioasteensa perusteella muista Pohjoismaista Esping-Andersenin (1990) mukaan, sen sosiaalisen stratifikaation aste on muihin Pohjoismaihin verrattuna jokseenkin samalla tasolla. (Esping-Andersen 1990, 70). Ensinnäkin dekommodifikaatio käytännössä koskee hyvinvointipalvelujen ja -etuuksien saatavuutta ("access"). Ne ovat sitä enemmän dekommodifikoivia, mitä helpommin ne ovat saatavilla ja mitä vähemmän niiden myöntäminen edellyttää erilaisten edunsaajaa koskevien ehtojen täyttymistä. Dekommodifikaatiolla on myös ajallinen ulottuvuus: etuuksien myöntämistä koskeva ajallinen rajoitteisuus vähentää niiden dekommodifikoivaa vaikutusta. Kolmanneksi dekommodifikaatioaste vaihtelee myös sosiaalisten oikeuksien laajuuden mukaan. On kyse sosiaalisiksi riskeiksi määritellyistä tapahtumista ja olosuhteista, joilta valtion tulee suojella väestöään. Mitä suurempi määrä riskejä on otettu sosiaalipoliittisten toimenpiteiden avulla hallittavaksi, sitä suuremmassa määrin tapahtuu dekommodifikaatiota. (Esping-Andersen 1990, 47).

Dekommodifikaation tasoa osoittavat pistemäärät on Esping-Andersenin tutkimuksessa laskettu eläke-, sairaus- ja työttömyyskorvausten osalta siten, että huomioon on otettu etuuksien kattavuuden ohella myös monia muita аспекteja, jolloin dekommodifikaatioaste ei välttämättä kerro ensisijaisesti juuri universaalisuuden toteutumisesta. (Esping-Andersen 1990, 54). Lyle Scruggs ja James Allan (2006) ovat laskeneet maakohtaisia dekommodifikaatiopisteitä pienin korjauksin ja esittävät, että tämä uudelleenlaskenta antaa aihetta arvioida hyvinvointimallien regiimijakoa uudelleen. Kullekin etuudelle laskettu dekommodifikaatioindeksi, joka koostuu ensinnäkin etuuden korvaavuusasteesta, joka tarkoittaa kyseisen etuuden ja edunsaajan palkkatulojen suhdetta. Lisäksi indeksi määrittyy etuuden saatavuuden ajallisten ehtojen ja niiden kohderyhmää koskevan kattavuuden perusteella. (Scruggs & Allan 2006, 57–58). Jälkimmäinen kertoo melko suoraviivaisesti järjestelmän universaalisuudesta, mutta koska indeksi määrittyy myös edellä mainittujen muiden tekijöiden perusteella, on otettava huomioon universaalisuuden ja dekommodifikaation merkityserot keskusteltaessa niiden vaikutuksesta hyvinvointisovinismiin.

2.2 Pohjoismainen hyvinvointimalli

Esping-Andersen (1999) on päivittänyt hyvinvointimallien luokittelua teoksessaan ”*Social foundations of postindustrial economies*”. Siinä Pohjoismaat on kaikki luokiteltu sosiaalidemokraattisen hyvinvointimallin mukaan. Kautta sosiaalipoliittisen kehityshistorian on etenkin universalismin periaatteella ollut merkittävän suuri osa kaikissa Pohjoismaissa. Crepazin ja Damronin (2008) soveltama Esping-Andersenin (1990) vanha typologia pitää Suomen ja muiden Pohjoismaiden hyvinvointimalleja toisistaan selvästi poikkeavina siten, että Suomi nähdään ensisijaisesti konservatiivis-korporatistisena hyvinvointivaltiona. Kuitenkin pohjoismainen hyvinvointimalli on tarkastelluista eroista huolimatta vakiintunut käsite ja maiden välillä on runsaasti yhtäläisyyksiä sosiaalipoliittisen kehityshistorian ja sen nykyisen toteutuksen suhteen (Forma et al. 2007, 13). Vaikka Suomen mallissa onkin ollut poikkeamia tyypilliseen sosiaalidemokraattiseen malliin nähden, on Suomen hyvinvointipolitiikkaa leimannut aina pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon toisin kuin konservatiivisissa maissa, joissa miehen ja naisen roolia on pyritty sosiaalipoliittisinkin keinoin pitämään toisistaan erillään (Siaroff 1994, 93–96). Suomen työttömyysetuusjärjestelmä on anteliaisuudessaan ollut jäljessä muista Pohjoismaista, mutta universaalisuus on tästä huolimatta ollut sosiaalipolitiikkaa ohjaava periaate, kuten muissakin Pohjoismaissa (Scruggs 2004, 59,63; Edling 2006, 114,132)

Tyypillisiä pohjoismaisen hyvinvointivaltion erityispiirteitä ovat esimerkiksi täystyöllisyyden tavoittelu, suhteellisen pitkälle ja laajasti kehittynyt tasa-arvo, korkea verotus ja suuret sosiaalimenot ja julkinen sektori. Hyvinvointivaltion käsitteen monimerkityksisyydestä ja häilyvyydestä huolimatta pohjoismaisella hyvinvointivaltiomallilla viitataan valtion, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan keskinäisiin suhteisiin ja vastuunjakoon. Universalismi on pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan keskeinen kulmakivi ja johtava periaate, jolla on ollut suuri merkitys hyvinvointivaltioinstituution kehityksessä maatalous- ja työväestön yksimielisyydelle, jotta projekti on saatu sujumaan ilman liian suurta konfliktia. Hyvinvointivaltion kohtaamat haasteet viime vuosikymmenten aikana ovat perustuneet hyvinvointivaltion rahoitusperustaan liittyviin globalisaatiosta ja teknologian kehityksestä lähtöisin oleviin ongelmiin. Myös hyvinvointipoliittisen päätöksenteon foorumien kansainvälistyminen, väestöjen ikääntyminen sekä työ- ja perhe-elämän muutokset ovat luoneet muutospainetta hyvinvointivaltiota kohtaan. (Greve 2007, 44.)

Hajautettu poliittinen päätöksenteko, runsas sääntely, pitkälle viety tasa-arvo, työmarkkinapolitiikkaa ohjaava sopimisen kulttuuri, suhteellisen tasainen tulonjako, korkea verotus ja täystyöllisyyden tavoite ovat kaikki pohjoismaisen hyvinvointimallin mukaisia erityispiirteitä. Julkinen sektori on merkittävä palvelujen tuottaja ja perhepolitiikka on näissä maissa tyypillisesti verrattain korkealle priorisoitu. Pohjoismaissa julkinen sektori on merkittävä palvelujen tarjoaja ja rahoittaja, toisin kuin esimerkiksi liberaalissa mallissa, jossa kyseinen vastuu on suuremmassa määrin markkinoilla. (Emt. 2007, 45.)

Hyvinvointivaltiomallien kehityksestä kohti yhdenmukaista, yhteistä mallia on keskusteltu konvergenssin käsitteen avulla. Mallien samankaltaistumista on analysoitu esimerkiksi talouskehityksen, valtasuhteiden ja politiikan tutkimuksen näkökulmista. Vaikutuksensa tähän on myös maatalous- ja työväestön valta-aseilla ja mielipiteillä, taloudellisten tekijöiden ohella. Konvergenssin ajatellaan kehittyvän kahdella vaihtoehtoisella tavalla joko siten, että tarkoituksenmukaisimmaksi osoittautunut malli omaksutaan muualla tai siten, että mallit samankaltaistuvat sääntelyn ja julkisen sektorin purkamisen myötä. Suuressa osassa Eurooppaa konvergenssi on ilmennyt ainakin sosiaalimenojen suhteellisen kasvun ynnä muiden sosiaaliturvan indikaattorien yhdenmukaistumisen tendensseinä. (Emt. 2007, 46–48.)

Bent Greve (2007) tarkastelee pohjoismaista hyvinvointimallia yhdellätoista eri mittarilla tehden johtopäätöksen, että Pohjoismaat muodostavat edelleen muista erottuvan kategoriansa, jossa työllisyys ja osallistuminen työmarkkinoille ovat korkealla tasolla sekä aktiivinen työmarkkinapolitiikka. Myös tasa-arvo, julkinen sektori ja korkea verotus nousevat esiin pohjoismaiselle mallille tyypinmukaisina piirteinä. Toisaalta yksi mallin olemassaoloon vaikuttava seikka on hyvinvointimallin käsitteen monimerkityksisyys ja häilyvyys. Lisäksi Pohjoismaat eivät mallistaan huolimatta ole poikkeuksetta kärkisijoilla eri hyvinvoinnin mittareilla, kuten esimerkiksi elinajanodotteen tai kansantulon mukaan. Typologiat ovat ideaalityyppejä ja sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat osuvimmissakin tapauksissa vain osittain niiden mukaisia. Globalisaatiokehitys eri vaikutuksineen kohdistaa hyvinvointivaltioon muutospaineita, jotka eivät Greven mukaan välttämättä ole instituutiolle kohtalokkaita. (Emt. 2007, 49–51.)

2.3 Hyvinvointimallin ja hyvinvointisovinnin välinen yhteys

Väestöjen mielipiteissä esiintyvää hyvinvointisovinnin on tutkittu makrotason tekijöiden näkökulmasta. Näihin lukeutuvista suurta huomiota on saanut kussakin maassa enemmän tai vähemmän muista erottuvalla tavalla toteutettu hyvinvointivaltiomalli, jonka tyypillä on todettu olevan merkitystä yksilötason mielipiteen muodostuksen kannalta. Hyvinvointimallin hyvinvointisovinnin koskeva selitysmekanismi voi perustua sen vaikutukseen ihmisten ennakkoluuloihin ja sosiaaliseen kategorisointiin. Toisaalta hyvinvointimallin vaikutusta asenteisiin maahanmuuttajien hyvinvointioikeuksista voidaan tarkastella Christian Albrekt Larsenin (2006) **institutionaalisen teorian** avulla. Sen mukaan on erotettavissa Esping-Andersenin (1990) lanseeraamat liberaali, konservatiivinen ja sosiaalidemokraattinen hyvinvointimalli, joiden väliset erot ovat asenteiden muodostuksen kannalta oleellisia niiden valikoivuudessa suhteessa tukien ja palvelujen käyttäjiin, kyvyssä hallita taloudellista eriarvoisuutta ja työllisyyden turvaamisessa. (Crepaz & Damron 2008; Van der Waal et al. 2013.)

Jo 1800-luvulta alkaen Euroopassa hyvinvointivaltioiden kehitys on ollut liitettyä kansakuntien sisäiseen eheyteen ja kategoristen rajojen häivyttämiseen. Tässä yhteydessä puhutaan kansakunnan kokemasta närkästyksestä sen ulkopuolelta tulevia kohtaan, koska he ovat nauttimassa yhteisistä resursseista tarjoamatta mitään vastineeksi. Yksi tämän närkästyksen aiheuttajista on kategoristen erontekojen aikaansaama toiseus, taas toisaalta pelko niukkojen resurssien ehtymisestä.

Kattavuudeltaan valikoivat, tarveharkintaiset hyvinvointijärjestelmät luovat enemmän kerrostuneisuutta yhteiskuntaan kuin universaalit järjestelmät ja siten vaikeuttavat järjestelmän tukea tarvitsemattomien ja tukea tarvitsevien välistä keskinäistä samaistuttavuutta ja ymmärrystä. Etuuksia ja palveluita kaikille jakava universaali hyvinvointivaltiomalli on yhdistetty kohonneeseen sosiaaliseen luottamukseen, solidaarisuuteen ja kansalliseen identiteettiin. (Crepaz & Damron 2008.)

Markus Crepaz ja Regan Damron (2008) argumentoivat, että hyvinvointimallin tyyppi vaikuttaa **ennakkoluulojen muodostumisen ja sosiaalisen kategorisoinnin** myötä hyvinvointisovinnisten asenteiden esiintyvyyteen. He esittävät, että universaalit hyvinvointipalvelut ja -etuudet ovat omiaan saamaan aikaan mahdollisimman vähäistä sosiaalista kategorisointia ja voimakasta solidaarisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa. Julkisten palvelujen ja -etuuksien tarveharkintaisuus vaikuttaa Crepazin ja Damronin mukaan positiivisesti ihmisten taipumukseen kategorisoida muita ihmisiä. Sosiaalidemokraattisen mallin mukaiset universaalit palvelut eivät sisällä tätä kategorisoivaa vaikutusta ainakaan samassa mitassa. (Crepaz & Damron 2008, 445–446.)

Vaikka Suomen hyvinvointimalli voi olla dekommodifikaatioasteensa perusteella vaikeasti sijoitettavissa yhteen kategoriaan, on silti universalismin periaate ollut Suomessa merkittävässä asemassa sosiaalipoliittisessa toimeenpanossa ainakin aikana, jolloin Esping-Andersen on julkaissut typologiansa. Suomi sijoittuu kuitenkin universalismin osoittaman pistemääriensä perusteella hyvinkin Pohjoismaiselle tasolle ohittaen kyseisellä mitta-asteikolla Tanskan (Esping-Andersen 1990, 70). Jos nimenomaan julkisten palvelujen ja -etuuksien kohdentamisen valikoivuuden yhteys sosiaalisen kategorisoinnin taipumukseen on selittävä mekanismi hyvinvointisovinnisten taustalla, ei Suomen hyvinvointimallia liene ainakaan tässä yhteydessä aiheellista sijoittaa eri kategoriaan kuin muita Pohjoismaita. Universalismi ja dekommodifikaatio ovat keskenään läheisiä käsitteitä, mutta eivät silti toistensa synonyymeja. Crepaz ja Damron puhuvat tarveharkintaisten julkisten palvelujen ja -etuuksien ennakkoluuloja synnyttävästä vaikutuksesta käyttäen dekommodifikaatioastetta universalismin mittarina ja he argumentoivat hyvinvointimalliin kuuluvien julkisten palvelujen ja etuuksien kattavuuden olevan ratkaisevassa asemassa hyvinvointisovinnisten asenteiden muodostumisen kannalta (Crepaz & Damron 2008, 445–449).

Universaalin hyvinvointivaltiomallin ja yhteiskunnan ulkopuolelta tuleviin ryhmiin kohdistuvan toleranssin on esitetty olevan yhteydessä toisiinsa. Esping-Andersenin (1990) hyvinvointimalliteorian mukaisen jaottelun pohjalta Van der Waal ym. (2013) tutkivat, vaihtelee köyry väestön asenteissa ilmenevä hyvinvointisovinismi tätä kyseistä kolmijakoa Larsenin (2006) institutionaalisen teorian mukaisesti. Tämä teoria toimii pääpiirteittäin siten, että kussakin maassa hyvinvointimalli vaikuttaa eri ominaisuuksiensa perusteella ihmisten käsityksiin palveluita ja tukia käyttävien ansaitsevuudesta, joka taas osaltaan selittää hyvinvointisovinnististen asenteiden yleisyyttä väestössä. (Van der Waal et al. 2013.)

Institutionaalinen teoria perustuu konservatiivisen, liberaalin ja sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltiomallin välisiin eroihin kolmella keskeisellä ulottuvuudella, jotka ovat valikoivuus, eriarvoisuus ja työmarkkinat. Valikoivuuden akselille järjestelmä asettuu sen kattavuuden perusteella, eli kuinka universaalista järjestelmästä on kyse. Eriarvoisuus tarkoittaa järjestelmän toteutuksesta koituvaa taloudellisen eriarvoisuuden tasoa yhteiskunnassa ja työmarkkina-aspekti viittaa siihen, missä määrin järjestelmä tuottaa työpaikkoja, joihin tarvitaan vain vähän koulutusta. Ansaitsevuuskäsitysten kriteerit ovat institutionaalisissa mallissa poikkeavuus, tarve ja kontrolli. Poikkeavuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin palveluita ja tukia käyttävät koetaan yhteiskunnassa valtavirrasta poikkeavina. Tarve merkitsee käsityksiä siitä, missä määrin järjestelmän asiakkaiden nähdään todella tarvitsevan tukea. Kontrollilla puolestaan viitataan avun tarpeessa olevien omaan vastuuseen omasta tilanteestaan tuen tarvitsijoina. (Van der Waal et al. 2013, 166–169.)

Van der Waalin ym. (2013) mukaan sosiaalidemokraattisen järjestelmän kategoriaan kuuluvissa maissa hyvinvointisovinnismia on väestötasolla vähemmän, kuin liberaalin tai konservatiivisen järjestelmän maissa. Mahdollisia selittäviä tekijöitä ovat sosiaalidemokraattiselle järjestelmälle ominainen tasainen tulonjako sekä konsensus tukien saajia koskevasta ansaitsevuudesta. Odotettua vähäisempi merkitys hyvinvointisovinnismin kannalta on väestön etnisellä heterogeenisyydellä ja koetulla kilpailulla niukoista resursseista. Väestössä esiintyvän hyvinvointisovinnismin tasoon voidaan vaikuttaa hyvinvointivaltiomallin avulla kahdella tavalla. Eroa on tässä suhteessa ainoastaan sosiaalidemokraattisella mallilla verrattuna muihin malleihin. (Van der Waal et al. 2013.)

Institutionaalisen teorian mukaan kunkin hyvinvointimallin ominaisuuksien avulla voidaan selittää, missä määrin kunkin mallin mukaisen maan väestö pitää sosiaalietuuksien saajia ansaitsevina kolmella eri ansaitsevuuden ulottuvuudella. Etuuksien saajien valikointi ja tarveharkintaisuus saa väestössä tyypillisesti aikaan käsityksiä, joiden mukaan etuuksien saajat ovat poikkeavia suhteessa valtaväestöön, mikä myötävaikuttaa hyvinvointisovinnin ilmaantuvuuteen ihmisten mielipiteissä. Tämä vaikutus on voimakkainta liberaalissa mallissa, sosiaalidemokraattisessa mallissa heikointa ja konservatiivinen malli sijoittuu edellä mainittujen välille. Taloudellisen tasa-arvon näkökulmasta tilanne on päinvastainen: sosiaalidemokraattisessa mallissa taloudellinen tasa-arvo on voimakkainta, mikä taas vähentää taipumusta pitää etuuksien saajia poikkeavina. Työllisyyden suojelussa konservatiivinen malli asettuu etusijalle ja sosiaalidemokraattinen malli toiseksi. Teorian mukaan työllisyyden suojelu ja työpaikkojen turvaaminen vain vähän koulutetuille ennakoivat asenneilmastoa, jossa etuuksien saajien ajatellaan olevan oikeutetusti etuuksien tarpeessa, mikä vähentää hyvinvointisovinnistisia asenteita. Työllisyyden turvaamisella on myös negatiivinen vaikutus siihen, paljonko etuuksien saajien ajatellaan voivan vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa, toisin sanoen kuinka suuri on ihmisen vastuu omasta pärjäämisestään ja suoriutumisestaan. Liberaali malli implikoi käsitystä yksilön vastuusta omasta huono-osaisuudestaan, mikä on taas positiivisessa yhteydessä hyvinvointisovinnin esiintyvyyteen. (Van der Waal et al. 2013, 169.)

3. Maahanmuutto ja hyvinvointivaltio

Nykyään keskustelu länsimaihin kohdistuvasta maahanmuutosta on keskittynyt suurilta osin hyvinvointivaltion ja maahanmuuton yhteensopivuuden kysymyksiin, kun ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt globalisaation ja kansainvälisen integraation myötä (Bommes & Geddes 2000, 2). Eräs tärkeistä hyvinvointivaltion koossapitävistä voimista on väestön kokema solidaarisuus, johon maahanmuutolla on sanottu olevan merkittävää vaikutusta (Mau & Burkhardt 2009). Toisaalta keskusteluun on tuotu myös hyvinvointivaltion edellyttämien taloudellisten resurssien riittävyyden kysymys. Jotkut näkevät maahanmuuton merkitsevän suurta taakkaa julkiselle sektorille, jonka varojen pelätään ehtyvän kiihtyvän muuttoliikkeen seurauksena, mistä osoituksena on tehty niin ikään tutkimusta (Gerdes & Wadensjö 2012). Tässä luvussa tarkastelen maahanmuuton ja hyvinvointivaltion suhdetta ja siihen liittyvää kirjallisuutta, jonka perusteella näiden kahden ilmiön yhteensovittamiseen liittyviä ristiriitoja voidaan arvioida.

Kun keskustellaan maahanmuutosta, on aina kyse valtiorajat ylittävästä muuttoliikkeestä, joka on kansallisvaltion suvereenisuuskäsityksen suhteen ristiriidassa. Suvereenilla kansallisvaltiolla on fyysisen vallankäytön monopoli omalla maantieteellisillä rajoilla erottuvalla alueella ja sen väestönä on kansa, joka on sekä oikeuksien että velvollisuuksien suhteessa valtioon. Valtion alueella asuva kansa on siis tämän käsityksen mukaan sekä sosiaalipoliittisten että muidenkin toimien kohteena ja julkishallinto kohdistaa toimensa valtiolle lojaalisuutta osoittaviin yksilöihin kansalaisuuden perusteella. Kansalaisuuden kriteeristä johtuen maahanmuuttajat ovat suvereniteettiperiaatteen mukaisesti hyvinvointivaltion ulkopuolella. (Bommes & Geddes 2000, 2.) Kuitenkin nykyään Euroopassa alueellinen integraatio ja ihmisoikeuksien kehitys ovat johtaneet siihen, että kansalaisuus ei ole ehdoton edellytys perusturvaan tai riittävään huolenpitoon, vaan sosiaaliturvaa myönnetään esimerkiksi asumisperusteisesti etenkin Pohjoismaissa (Anderssén et al. 2014, 9–10).

Bommes ja Geddes (2000) toteavat, että hyvinvointivaltio voi etuus- ja palvelujärjestelmää koskevalla sääntelyllä tosiasiallisesti vaikuttaa suuresti siihen, millainen maahanmuutto on mahdollista ja toivottavaa määrittämällä sosiaalisten oikeuksien myöntämisen ehdot. Etuuksia myönnetään eri perusteilla luokittelemalla maahanmuuttajia erilaisiin kategorioihin, kuten pakolaisiin, turvapaikanhakijoihin tai perhe- ja työmuuttajiin. Kansalaisuuteen perustuvat hyvinvointivaltioiden eivät

hyvinvointivaltiokehityksen alkuaikoinakaan vaikeuttaneet kansalaisuuden myöntämistä maahanmuuttajille, mutta kansalaisuudettomien inklusointi etuuksien ja palveluiden piiriin on toistuvasti herättänyt keskustelua järjestelmän resurssien rajallisuudesta haasteen edessä eri maissa. (Bommes & Geddes 2000, 2–3.)

Keith Bantingin (2000) mukaan on liian yksinkertaistavaa ymmärtää maahanmuuton pirstaloivan hyvinvointivaltiota tukevaa äänestäjäkuntaa tai murentavan yhteisöllisyyden tunnetta, johon sosiaalisen kansalaisuuden käsitys pitkälti perustuu. Maahanmuuttoon liittyvä huoli kytkeytyy usein käsityksiin, joiden mukaan etninen pluralismi vaikuttaa heikentävästi valtion sosiaalistavaan rooliin. Tässä vähemmistöihin kuuluvien kohdalla voi olla kysymys esimerkiksi siitä, etteivät valtakulttuurin mukaiset sosiaaliset oikeudet ole heidän tarpeidensa mukaisia. Toisaalta kantaväestö saattaa olla halutonta tukemaan sosiaaliohjelmaa, jotka on suunnattu ryhmille, joihin he eivät koe samaistuvansa. Sanotunlainen kantaväestöä ja vähemmistöjä koskeva tilanne on todennäköinen erityisesti silloin, jos tuloerot ovat yhteiskunnassa hyvin epätasaisia ja kulttuurieroja on paljon. (Banting 2000, 13–16).

Maahanmuuton edustama haaste hyvinvointivaltiolle voidaan hahmottaa yhtäältä suhteessa väestön keskinäiseen solidaarisuuteen ja toisaalta valtion taloudellisiin resursseihin (Mau & Burkhardt 2009; Gerdes & Wadensjö 2012). Maun ja Burkhardtin (2009) tutkimuksessa lähtökohtana on kansallisen yhteisön viitekehityksessä määrittynyt hyvinvointivaltioinstituutio, jota kohtaan maahanmuutto näyttäytyy ristiriitaisena ilmiönä. Kansallisvaltion kehitys on tapahtunut dialektisena prosessina, jossa sisäinen integraatio on mahdollista laajojen kansalaisoikeuksien ja valtiorajojen mahdollistaman sosiaalisen eristäytymisen avulla. Tällä tavalla kansallisvaltio on aikoinaan tullut erittäin merkittäväksi solidaarisuutta ilmentäväksi sosiaaliseksi entiteetiksi ja siten solidaarisuuden ja kansallisuuden käsitteet ovat keskenään alkuperänsä osalta kytköksissä. Eurooppalaisissa länsimaissa kuitenkin 1950–60-luvulta lähtien sosiaalisia oikeuksia on alettu muutettu siten, etteivät ne välttämättä edellytä ehdottomasti kansalaisuutta. Merkittävin piirre sosiaalisten oikeuksien denationalisoinnissa on ollut asumisperustaisuuden merkityksen korostuminen oikeuksien ehtona. (Mau & Burkhardt 2009, 213–214).

Kun kansalaisuus menettää merkitystään sosiaalisten oikeuksien ehtona, on solidaarisuuden käsitettä rajattava uudelleen, kun kuulumisen yhteisöön perustuu kansalaisuuden sijasta muihin tekijöihin.

Varsinkin maahanmuuttajien ollessa suhteellisesti kantaväestöä useammin riippuvaisia hyvinvointijärjestelmästä kuin kantaväestöön kuuluvat, on seurauksena helposti jännitteitä, kun julkisten tukien ja palvelujen piirissä on jäseniä, joihin enemmistö ei koe samaistuvansa. Tällöin sosiaaliturvajärjestelmän legitimitetin olisi perustuttava muuhun kuin kansallisuusperustaiseen solidaarisuuteen. Etnisen heterogeenisyyden ja hyvinvointivaltion perustana olevan solidaarisuuden suhdetta ovatkin tutkineet Alesina ja Glaeser (2004, 141), jotka löytävät negatiivisen korrelaation yhteisön etnisen moninaisuuden ja sosiaalimenojen välillä. Myös rasismin ja ennakkoluulojen näkökulmasta tarkasteltuna saadaan samansuuntaisia havaintoja. Ihmisillä on toisinaan taipumus asettaa sosiaalisiin oikeuksiin nähden etusijalle oma ryhmänsä, johon he itse kuuluvat ja kokevat kuuluvansa ja jättää erilaisina pitämänsä niiden ulkopuolelle (Pettigrew 1998; Mau & Burkhardt 2009, 214–215.)

Mau ja Burkhardt löytävät negatiivista korrelaatiota yhteiskunnan etnisen heterogeenisyyden ja hyvinvoinnin uudelleenjakosenteiden välillä. Näihin asenteisiin vaikuttavat muutkin maakohtaiset tekijät, kuten bruttokansantuote, työttömyys ja sosiaalipoliittisia peruslinjoja määrittävä hyvinvointimalli. Etnisellä heterogeenisyydellä on myös negatiivinen yhteys asenteisiin, joiden mukaan maahanmuuttajille tulisi myöntää samat sosiaaliset oikeudet kuin kantaväestöllä. Nämä korrelaatiot ovat melko heikkoja, mutta silti riittävät osoittamaan, että solidaarisuus ei hyvinvointivaltiossa ole välttämättä löytänyt uutta muotoaan sen sijaan, että se perustuisi kansalaisuuteen pohjautuvaan yhteisöön. (Mau & Burkhardt 2009, 224–226.)

Maahanmuuton aikakaudella keskustelu kohdistuu usein edellisten teemojen lisäksi taloudellisten resurssien riittävyyteen. Christer Gerdes ja Eskil Wadensjö (2012) tutkivat, missä määrin maahanmuutto voisi kenties aiheuttaa uhkaa pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin taloudelliselle kestävyydelle. Maahanmuuttajapopulaation rakenteelliset tekijät, kuten etninen alkuperä, maahanmuuton syyt, ikä ja ammatilliset taidot ovat tutkijoiden mukaan merkittävässä asemassa sen kannalta, kuinka suuria taloudellisia paineita hyvinvointijärjestelmään maahanmuuton myötä kohdistuu. Toisaalta vaikutuksensa tähän on myös kohdemaan työmarkkinoilla ja hyvinvointivaltion sosiaalipoliittisilla ratkaisuilla ja käytännöillä. (Gerdes & Wadensjö 2012, 187–188.)

Työmarkkinoihin liittyvin perustein maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvat korostavat usein kilpailua työpaikoista kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä ja olettamaansa työperäisen maahanmuuton negatiivista vaikutusta kantaväestön palkkatasoon. Maahanmuuttajien oletettu alhainen osallistuvuus työmarkkinoille ja työttömyydestä johtuvat julkiset menot ovat taas monesti perusteluna pakolaisuuteen kriittisesti suhtautuvassa argumentoinnissa. Vaikka työvoiman tarjonnan lisääntyessä työvoiman hinnan eli palkkojen tulisi odotetusti pienentyä, näin ei useinkaan ole tapahtunut, koska palkkataso on riippuvainen monista muistakin tekijöistä (Gerdes & Wadensjö 2012, 189 [Borjas 2003; Card 2005; Longhi et al. 2005; Nickell & Saleheen 2008; Ottaviano & Peri 2008]). Työmarkkinoilla kaikki eivät kilpaile samoista palkoista ja työpaikoista keskenään, vaan esimerkiksi korkeasti koulutettu kantaväestöön kuuluva saattaa päinvastoin hyötyä vain vähän koulutetun työvoiman tarjonnan lisääntymisestä. Myöskään maahanmuuton negatiivisten vaikutusten olemassaolo suhteessa vähän koulutettujen kantaväestöön kuuluvien palkkatasoon ei ole jäänyt kyseenalaistamatta. (Gerdes & Wadensjö 2012, 189–190.)

Maahanmuuton vaikutukset niin palkkatasoihin kuin työttömyyteenkin ovat herkkiä muiden muuttajien vaihtelulle ja silti suhteellisen vähäiset. Kuitenkin siinä määrin kuin kantaväestön keskuudessa uskotaan maahanmuuton saavan aikaan kiristyvää työmarkkinakilpailua ja palkkatason laskua, voi seurauksena olla yhä rajoittavamman maahanmuuttopolitiikan kannatus kantaväestössä. Maahanmuuttajien osallistuvuutta työmarkkinoille määrittävät suuresti syyt muuttopäätöksen taustalla. Työperäisen maahanmuuton syynä ja lähtökohtana on hyvin usein jo löydetty työmahdollisuus muuton kohteena olevasta maasta toisin kuin esimerkiksi pakolaiset ovat tavallisesti vaikeammassa tilanteessa kohdemaan työmarkkinoilla. Perhesyiden takia muuttaneiden kohdalla tilanne on usein hyvin samanlainen kuin pakolaisiksi lähteneillä ja kohdemaassa asuttujen vuosien lisääntyessä työmarkkina-asema yleensä kohenee riippumatta yksilön muuttoon johtaneista syistä. Yhteenvedona Gerdes ja Wadensjö toteavat maahanmuuton vaikutuksen julkisiin varoihin vaihtelevan eri maiden välillä, mutta myös maiden sisällä riippuen ajanjaksosta ja laskentatavasta ja heidän mukaansa vaikutukset ovat liian vähäisiä uhataksaan pohjoismaisen hyvinvointimallin taloudellista kantokykyä. (Gerdes & Wadensjö 2012, 190–196.)

Vaikka maahanmuutto ei siis edustaisikaan uhkaa hyvinvointivaltion sosiaaliselle yhtenäisyydelle tai taloudelliselle toimintakyvylle, ovat silti maahanmuuttovastaiset argumentit tulleet näkyviksi niin mediassa, politiikassa, kuin muissakin mielipiteen ilmauksissa yhteiskunnan eri tasoilla käydyssä

keskustelussa maahanmuuton aikakaudella. Hyvinvointisovinistinen asennoituminen koskee hyvinvointivaltion toimintaan liittyviä preferenssejä, mutta sitä pidetään myös osana äärioikeiston rassistisia maahanmuuttoasenteita ja niiden mukaisen politiikan keinona käyttää hyvinvointivaltiota rajan vetämiseksi ja sen korostamiseksi kantaväestön ja maahanmuuttajien välille (Keskinen et al. 2016, 322). Seuraavassa alaluvussa käsittelen pohjoismaisia maahanmuuttoasenteita ja tarkastelen hyvinvointisovinnin ohella, millaisia asenteet yleisyydeltään ja vaihtelultaan Pohjoismaissa ovat.

3.1 Maahanmuuttoasenteet Pohjoismaissa

Maahanmuuttoasenteiden on havaittu vaihtelevan eurooppalaisissa yhteiskunnissa rakenteellisten tekijöiden, kuten iän, koulutuksen tai asuinpaikan tyyppin mukaan ja ne voivat muodostua esimerkiksi taloudellisiin tai sosiaalisiin ja kulttuurisiin perustein. Taloudelliseen omaan etuun perustuvat maahanmuuttoasenteet koskevat tavallisesti vähän koulutettua väestöä, joka on maahanmuuttovastaista erityisesti vähän koulutettuja maahanmuuttajia kohtaan, koska kokevat tilanteen kiristyvänä kilpailuna taloudellisista resursseista. Taloudellinen intressi voi kuitenkin olla osa laajempaa koettua uhkaa joka saattaa olla varautuneiden maahanmuuttoasenteiden taustalla. Usein maahanmuuttajien katsotaan kuuluvan kantaväestöön nähden poikkeaviin etnisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin ryhmiin ja tällainen poikkeavuus voi kantaväestön tulkinnan mukaan edustaa uhkaa paikalliselle elämäntavalle ja vallitseville instituutioille. (Card et al. 2005, 2–9.)

Kantaväestön varautuneita maahanmuuttoasenteita voidaan tarkastella yhteiskunnan enemmistön kokemana uhkana tietyn vähemmistöryhmän taholta. Tässä katsannossa merkittävä asema on Donald Campbellin (1965) lanseeraamalla realistisella ryhmäkonfliktiteorialla, jonka mukaan ryhmien välinen nollasummakilpailu muuntuu uhkakokemukseksi, joka puolestaan johtaa ennakkoluuloihin ja kielteisten stereotyyppien muodostumiseen. Toisaalta ryhmien sisäinen yhtenäisyys voi vahvistua yhteisen uhkakokemuksen myötä, vaikka tämä uhka ei olisikaan todellinen. Realistisen konfliktiteorian mukaan uhkakokemuksen otaksutaan koskevan koko kantaväestöä, vaikka se lähtökohtaisesti kohdistuisikin vain tiettyyn osaan siitä ja ryhmienvälisessä kilpailussa on näin oletetusti kyse poliittisesta vallasta ja kulttuuristen ja sosiaalisten käytäntöjen legitimitetistä. (Campbell 1965; Card et al. 2005, 9–10.)

Toinen merkittävä teoria maahanmuuttoasenteiden tutkimuksessa on Henri Tajfelin ja John Turnerin (1979) kehittämä sosiaalisen identiteetin teoria, jonka mukaan ihmiset pyrkivät saavuttamaan itselleen positiivisen identiteetin kuulumalla omaan sosiaaliseen viiteryhmäänsä ja identiteetti vahvistuu vertaamalla omaa ryhmää muihin eli ulkoryhmiin. Erilaistuminen ulkoryhmiin nähden ennakkoluuloisten asenteiden tai syrjinnän keinoin voi näin tukea sosiaalista identiteettiä. Esimerkiksi kantaväestöön kuuluvien käsitys maahanmuuttajien taipumuksesta rikollisuuteen voi voimistua teorian osoittamalla tavalla erityisesti siksi, että tällainen käsitys korostaa eroa ryhmien välillä ja siirtää vastuuta rikollisuuden ongelmasta toisaalle. Jos taas kantaväestöryhmän sosiaalinen identiteetti on kytköksissä esimerkiksi tasavertaisuutta tai oikeudenmukaisuutta merkitseviin arvoihin ja asenteisiin, voivat maahanmuuttoasenteet muodostua positiivisemmiksi. (Tajfel & Turner 1979; Card et al. 2005, 10.)

David Card, Christian Dustmann ja Ian Preston (2005) tutkivat maahanmuuttoasenteita Euroopassa sekä maa- että yksilökohtaisten tekijöiden näkökulmasta. He myös tarkastelevat, millaisia maahanmuuttajiin liittyviä ominaisuuksia pidetään toivottavina. Tähän liittyen keskeinen havainto on, että suhteellisesti useampi suhtautuu myönteisemmin etnisesti kantaväestön kanssa samaan ryhmään kuuluviin muuttajiin kuin etnisesti poikkeaviin. Tosin valtaosa tutkimuksessa kyselyyn vastanneista ei asettanut maahanmuuttajia eriarvoiseen asemaan etnisen taustan perusteella. Myös rikkaammista maista tulevia muuttajia kohtaan suhtautuminen on myönteisempää kuin kohdemaata köyhemmistä maista tuleviin. Suhteellisesti eniten sekä maahanmuuttoon varauksellisesti, että suopeasti suhtautuvien joukossa pidetään tärkeänä muuttajan sitoutuneisuutta kohdemaan elämäntapaan. Myös ammatti- ja kielitaito sekä koulutus ovat maahanmuuttajissa arvostettuja ominaisuuksia. Toisaalta vähän merkitystä on vastaajien mukaan ihonvärillä, uskonnolla tai varallisuudella. (Card et al. 2005, 14–19.)

Pohjoismaita vertailtaessa Cardin ym. mukaan näyttää siltä, että Suomessa suhtaudutaan kriittisemmin maahanmuuttoon kuin muissa Pohjoismaissa (Card et al. 2005, 20). Ruotsissa suhtautuminen on myönteisintä ja järjestyksessä seuraavana ovat Norja ja Tanska. Samansuuntaisen havainnon tekevät myös Johanna Kallio, Olli Kangas ja Mikko Niemelä (2013) tutkimuksessaan pohjoismaalaisten tuloero- ja maahanmuuttoasenteista, jonka mukaan maakohtainen maahanmuuttajien lukumäärä ja kantaväestön asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat yhteydessä toisiinsa. Tässä suhteessa Suomi ja Ruotsi erottuvat toisistaan miltei kahtena ääripäänä, kun taas

Norja ja Tanska asettuvat edellisten välille ollen tasoltaan hyvin toistensa kaltaisia. Mitä enemmän maahanmuuttajien nähdään tuottavan kohdemaalleen hyötyä, koetaan heidät yleensä sitä tervetulleempina muuttamaan kohdemaahan. Suomessa kuitenkin poikkeuksellisesti koetaan maahanmuuttajat varsin hyödyllisiksi omalle maalle kuten muissakin Pohjoismaissa, huolimatta muutoin selvästi muita Pohjoismaita varautuneemmista maahanmuuttoasenteista. (Kallio et al. 2013, 50–51.)

Yksilötekijöistä käsin tarkasteltuna suopeisiin maahanmuuttoasenteisiin positiivisessa yhteydessä ovat nuori ikä, koulutustaso ja vasemmistolainen puoluekanta. Sukupuolten välillä merkitsevää eroa asenteissa ei ole. Heikossa taloudellisessa tilanteessa olevat yksilöt suhtautuvat maahanmuuttajiin kielteisemmin kuin ne, joilla ei ole taloudellisia vaikeuksia. Nopea talouskasvu ja vähäinen maahanmuuttajien lukumäärä ovat negatiivisiin maahanmuuttoasenteisiin yhteydessä olevia maatalon muuttajia. Toisaalta käsityksiin maahanmuuton hyödyllisyydestä vaikuttavat edellä mainitut yksilölliset tekijät. Tässä suhteessa selittävät tekijät ovat samoja kuin maahanmuuton suotavuudenkin kohdalla, paitsi, että miehet pitävät maahanmuuttoa hyödyllisempänä kuin naiset. Vasemmistopuolueiden kannatus on maahanmuuttomyönteisyyteen yhteydessä, mutta varautuneet maahanmuuttoasenteet ovat usein yhteydessä vasemmistolaisen tulonjakopolitiikan kannatukseen, mikä on keskeinen havainto myös hyvinvointisovinnististen asenteiden tutkimuksissa (Mewes & Mau 2012). (Kallio et al. 2013, 55–56.)

Poliittisten puolueiden kannatuksen näkökulmasta Pohjoismaissa tietyt puolueet puhuttelevat maahanmuuttoa kielteisesti suhtautuvia äänestäjiä. Norjassa edistyspuoluetta, Ruotsissa ruotsidemokraatteja, Tanskassa kansapuoluetta ja Suomessa perussuomalaisia äänestävät ovat maahanmuuttoasenteiltaan kielteisempiä, kuin muiden puolueiden äänestäjät. Tässä suhteessa Suomi näyttää poikkeuksellisenä, koska muissa Pohjoismaissa vasemmiston kannatus kytkeytyy positiivisesti maahanmuuttomyönteisyyteen. Suomessa tällaista merkitsevää yhteyttä ei ole havaittavissa. Kaikissa Pohjoismaissa Suomea lukuun ottamatta tuloerojen tasaamisen kannatus on yhteydessä myönteisiin maahanmuuttoasenteisiin. (Kallio et al. 2013, 59.)

Hyvinvointisovinnismia on tutkittu myös osana poliittisten puolueiden toimintaa ja eri maissa toteutettua maahanmuuttopolitiikkaa (Bay et al. 2013; Schumacher & Van Kersbergen 2013;

Jørgensen & Thomsen 2016; Keskinen; 2016; Norocel 2016). Maahanmuuttopoliittiset toimenpiteet heijastavat väestön mielipiteitä, vaikka toisaalta voidaan argumentoida niiden osoittavan myös eliittipolitiikan ensisijaisuutta äänestäjien mielipiteenmuodostukseen nähden (Bay et al. 2013, 216). Seuraavassa alaluvussa tarkastelen Pohjoismaiden maahanmuuttopolitiikkaa 2000-luvulla ja miten hyvinvointisovinismi ilmenee eri maissa maahanmuuttopoliittisissa toimenpiteissä.

3.2 Maahanmuuttopolitiikka Pohjoismaissa

Kussakin maassa toteutettu maahanmuuttopoliittinen linja voidaan hahmottaa kolmen eri maahanmuuttostrategisen mallin avulla. Eristäminen on strategia, jossa maahanmuuttajia ei aktiivisesti pyritä integroimaan osaksi yhteiskuntaa, vaan heidät pidetään omana, erillisenä ryhmänään. Toiseksi sulauttaminen eli assimilaatio tarkoittaa pyrkimystä saada maahanmuuttajista kantaväestön kulttuurin ja elämäntavan mukaisia. Kolmanneksi monikulttuurisuus eli multikulturalismi viittaa pluralistiseen ryhmäerojen olemassaolon tiedostavaan hyväksymiseen ja eri elämäntapojen tasavertaiseen arvostukseen. Nämä mallit ovat ideaalityyppejä, jotka toteutuvat käytännössä vain osittain ja eri maiden noudattamissa strategioissa saattaa hyvinkin olla piirteitä useasta eri mallista. (Yijälä 2014, 15.)

Pohjoismaissa maahanmuuttajia koskeva sääntely on lisääntynyt 2000-luvulla. Ruotsissa monikulttuurisuuden strategian mukainen suhteellisen avoin käytäntö on ollut maalle tunnusomainen maahanmuuttopoliittinen piirre. Kansalaisuuden myöntäminen maahanmuuttajille ei edellytä kielitaitoa ja velvoitteiden sijaan korostetaan oikeuksia osallistua erilaisiin kotoutumista ja integraatiota tukeviin ohjelmiin. Tanskan historia maahanmuuton suhteen on hyvin samankaltainen kuin Ruotsin, mutta 2000-luvulle tultaessa se on viimeistään alkanut noudattaa Ruotsista huomattavasti poikkeavaa, maahanmuuttajaväestön kantaväestöön sulauttamaan pyrkivää linjaa. Tanskan niin sanottu dualistinen hyvinvointijärjestelmä kohdistaa erisuuruisia sosiaalietuuksia kantaväestölle ja maahanmuuttajille, joista jälkimmäisten osalta tuet ovat pienempiä. Niin Norjassa kuin Suomessakin on Tanskasta ja Ruotsista poiketen sovellettu hillitymmän monikulttuurista maahanmuuttostrategista linjaa. (Yijälä 2014, 17–18.)

Ann-Helen Bay, Henning Finseraas ja Axel West Pedersen (2013) tutkivat yleisen mielipiteen ja puoluepolitiikan dynamiikkaa dualistisen hyvinvointijärjestelmän kannatuksen näkökulmasta. Dualismilla he viittaavat järjestelmään, joka tekee eron maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä sosiaaliturvan anteliaisuuden ja kattavuuden suhteen. Maahanmuuttajille myönnettävät tuet ovat tällaisessa järjestelmässä niukemmat kuin kantaväestöllä ja erityisesti Tanskassa tällaista hyvinvointipolitiikkaa on alettu 2000-luvulla soveltaa. Bay ja kumppanit tarkastelevat Tanskan ohella Norjassa esiintyvää dualistisen järjestelmän kannatusta ja sen näkyvyyttä puolueiden välisessä kilpailussa. Vaikka Tanska ja Norja ovat sosiaaliselta rakenteeltaan, poliittiselta järjestelmältään ja hyvinvointimalliltaan samankaltaisia, ne eroavat toisistaan maahanmuuttoon liittyvien kysymysten keskeisyyden ja toteutettujen strategioidensa suhteen. Tanskassa oikeistopopulistit ovat omaksuneet ohjelman, joka perustuu suurilta osin kansalaisuutta ja dualismia korostaviin periaatteisiin. Maahanmuuttokysymykset ovat muodostaneet selväpiirteisen vedenjakajan Tanskassa, jossa dualistista politiikkaa on käytännössä toimeenpantu, toisin kuin Norjassa. (Bay et al. 2013, 199–201.)

Tanskan ja Norjan maahanmuuttajapopulaatiot ovat karkeasti ottaen yhtä suuret, joskin keskeinen ero niiden välillä on se, että Tanskassa suurempi osuus maahanmuuttajista on kotoisin EU-maiden ulkopuolelta kuin Norjassa, jossa maahanmuuttajia on kokonaisuudessaan enemmän kuin Tanskassa. Yhtäläisyyksistä huolimatta Tanskan kansanpuolue (*Dansk Folkeparti*) on ollut oikeistohallituksen tukijana edistämässä dualistisen hyvinvointijärjestelmän vakiintumista osaksi maahanmuuttopoliittista toimeenpanoa. Alle seitsemän vuotta maassa asuneet maahanmuuttajat eivät ole vuoden 2002 reformin jälkeen olleet oikeutettuja yhtä suuriin sosiaalietuuksiin kuin kantaväestöön kuuluvat. Myös taloudellisesti vasemmistolaista kantaa edustavat puolueet, kuten sosiaalidemokraatit (*Socialdemokraterne*) ja sosialistinen kansanpuolue (*Socialistisk Folkeparti*) ovat Tanskassa siirtyneet maahanmuuttokysymyksiä koskevilta kannoiltaan hieman oikeammalle, vaikka edelleen Tanskan kansanpuolue erottuu tässä suhteessa selvästi muista puolueista. Tanskassa sosiaalietuuksien dualisointiin tähtäävä maahanmuuttolaki esitettiin vuonna 2002, kunnes vuonna 2012 sen kumosi keskusta-vasemmistolaishallitus. Koko 2000-luvun alun ajan maahanmuutto on ollut yksi Tanskan keskeisimmistä poliittisista vedenjakajista, jonka myötä puoluekentälle on muodostunut kaksi keskenään kilpailevaa ryhmittymää. (Bay et al. 2013, 204–205.)

Myös Norjassa on ollut nähtävillä merkkejä aiempaa tiukemmasta maahanmuuttopolitiikasta, joskin Tanskaan verrattuna jälkijättöisesti ja heikommassa muodossa. Norjan puolueista

maahanmuuttovastaisinta linjaa edustaa edistyspuolue (*Fremskrittspartiet*), joka ei varsinaisesti puolusta laajaa hyvinvointivaltiota, toisin kuin tanskalainen vastineensa. Se ei myöskään ole päässyt käyttämään valtaa hallitusta tukevana puolueena, kuten Tanskan kansanpuolue. Norjan puoluekenttää maahanmuuttoon liittyvät kysymykset eivät samassa mitassa ole määrittäneet kuin Tanskassa. (Bay et al. 2013, 205.)

Suomen ja Ruotsin välillä maahanmuuttopolitiikan kehityksessä ja suuntautuneisuudessa on ollut huomattavia eroja, vaikka hyvinvointijärjestelmä molemmissa maissa katsotaan usein pääpiirteittäin kuuluvaksi samaan malliin (Blomberg-Kroll 2004, 237). Maahanmuuttokysymykset ovat 2000-luvun alkupuolella olleet keskeinen aihe politiikan asialistalla Ruotsissa. Ruotsia on kuvailtu usein monikulttuurisuuden periaatteen ohjaaman maahanmuuttopolitiikan lippulaivana, mutta sekin on vähitellen muuttanut strategiaansa assimilaation mukaistaa linjaa kohti. Tähän on vaikuttanut muun muassa etnisten vähemmistöryhmien sisäinen integraatio, jota on pidetty niiden integroitumista kantaväestöön nähden hankaloittavana asiana. (Brochmann & Hagelund 2012, 79,89.)

Hyvinvointisovinistista agenda ruotsalaisista puolueista ajaa ruotsidemokraatit (*Sverigedemokraterna*), joka hyödyntää ruotsalaisen kansankodin nostalgiaa perustelunaan rajata kansallinen hyvinvointi vain kantaväestölle (Norocel 2016, 379). Suomessa puolestaan suurin hyvinvointisovinistista politiikkaa edustava puolue on perussuomalaiset, joka vuoden 2008 talouskriisin myötä kasvatti suosiotaan, mistä osoituksena se oli kolmanneksi äänestetyin puolue vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. (Keskinen 2016, 357.)

4. Hyvinvointisovinnin teoria ja tutkimus mikrotasolla

Hyvinvointisovinnimilla tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan maahanmuuttajat ovat vähemmän oikeutettuja hyvinvointipalveluihin ja -etuuksiin kuin kantaväestö. Hyvinvointivaltio on tässä katsannossa yhteinen sosiaaliturvajärjestelmä etnisesti yhtenäiselle ryhmälle, jonka jäsenet ovat kantaneet kortensa kekoon järjestelmän hyväksi. Maahanmuuttajat ovat tätä taustaa vasten vapaamatkustajia, jotka pyrkivät hyötymään järjestelmästä osallistumatta mitenkään sen ylläpitämisestä aiheutuviin kustannuksiin. Ihmiset, joiden taloudellinen hyvinvointi on pitkälti riippuvainen sosiaaliturvajärjestelmän toimivuudesta, asettuvat suhteellisen usein hyvinvointisovinnin mukaiselle kannalle asenteissaan maahanmuuttajia kohtaan ja toisaalta yksilön taustalla vaikuttavat kulttuuriset tekijät ovat yhteydessä maahanmuuttajat ulossulkeviin asenteisiin. (Kitschelt 1997, 22.)

Käsitteen alkuperä juontaa Andersenin ja Bjørklundin (1990) pioneertyöhön, jossa he selittävät uuden oikeiston suosiota Tanskassa ja Norjassa rasismien tai ennakkoluulojen sijaan hyvinvointisovinnimilla, jolla he tarkoittavat hyvinvointipalvelujen käytön rajaamista vain alkuperäisväestölle. Tuon ajan niin sanottuja uusia oikeistopuolueita oli kuvailtu tuohon aikaan monin eri tavoin, mutta tutkijoiden mukaan näiden puolueiden identiteetti tulee ymmärtää suhteessa jälkiteollisen yhteiskunnan uusiin poliittisiin vedenjakajiin ja työväenluokan muuttuneeseen rooliin. Uusien oikeistopuolueiden suosion oli katsottu aiemmin johtuvan muun muassa populismista ja olevan merkki yleisestä protestihengestä. Kuitenkin hyvinvointisovinnimi näyttäytyy osuvimpana kuvauksena näiden puolueiden kannatuksen lähtökohdista. (Andersen & Bjørklund 1990.)

Andersen (2007) on myöhemmin määritellyt hyvinvointisovinnin käsitettä myös toisesta näkökulmasta, jonka mukaan maahanmuuttajien pääsyn rajoittaminen osaksi hyvinvointijärjestelmää on nähtävissä myös hyvinvointivaltion suojelemisena. Tällöin se merkitsee pyrkimystä säilyttää universaalit hyvinvointipalvelut siten, ettei järjestelmä ylikuormittuisi liian suuren avun tarvitsijoiden lukumäärän takia. Tällaista politiikkaa on toteutettu esimerkiksi Tanskassa sen liittyttyä EU:n jäseneksi, jolloin se sisällytti täyden eläkkeen maksamisen ehtoihin neljäkymmentä vuotta kestäneen oleskelun maassa. Tanskassa on säädetty maahanmuuttajien liittymiselle osaksi

hyvinvointijärjestelmää myös muita rajoituksia, joskin ulossulkevat asenteet ovat Andersenin mukaan vähentyneet vuosituhannen vaihteessa kymmenen vuoden aikavälillä. (Andersen 2007.)

Hyvinvointisovinismi on ymmärrettävissä ideologisena kannanottona kysymykseen, tulisiko maahanmuuttajien saada samat oikeudet hyvinvointivaltioon kuin kantaväestöllä ja millä ehdoilla. Tähän kysymykseen ja sen ympärille pureutuvassa tutkimuksessa on käsitelty hyvinvointisovinismia niin mikrotasolla yksilön maahanmuuttoa ja hyvinvoinnin jakamisen periaatteita koskevana mielipiteenä, kuin makrotasollakin osana maahanmuuttopoliittisen päätöksenteon linjanvetoja sekä poliittisten puolueiden asialistoja ja toimintatapoja (Van der Waal et al. 2010; Reeskens & van Oorschot 2012; Hjorth 2016; Keskinen 2016; Norocel 2016.)

Mikrotason tekijöillä on yleisesti tarkoitettu sellaisia mitattavissa olevia ominaisuuksia, jotka vaihtelevat yksilötasolla ja niiden mahdollisuus ja rooli hyvinvointisovinnististen asenteiden selittämisessä on syytä ottaa huomioon. Asenteita mahdollisesti selittävinä tekijöinä on nostettu esiin kartoittamalla *hyvinvointivaltion roolia koskevia asenteita*, kuten preferenssit tuloerojen tasaamisesta ja hyvinvointietuuksien uudelleenjakamisesta yhteiskunnassa. Usein käytettyjä kontrollimuuttujia ovat olleet esimerkiksi *koulutus*, ikä, sukupuoli, etninen alkuperä, asuinympäristön tyyppi ja sosioekonominen asema (Van der Waal et al. 2010; Reeskens & Van Oorschot 2012; Bay & Finseraas 2013; Hjorth 2016). Käsitteet ansaitsevuudesta sekä ansaitsevuus teoreettisena lähestymistapana on vahvasti läsnä kuten makro- myös mikrotason tarkastelussa.

Keskeisenä lähtökohtana on ideologisesta ristiriidasta kertova havainto, jonka mukaan vähän koulutetut kannattavat tuloerojen kaventamista ja hyvinvoinnin uudelleenjakoa enemmän kuin korkeasti koulutetut, mutta samalla he haluavat rajoittaa maahanmuuttajien pääsyä hyvinvointijärjestelmän piiriin. Ristiriita syntyy heikossa asemassa olevien tukemisen preferenssistä ja samanaikaisesta tuettavien ryhmien valikoinnista. Tältä pohjalta Jeroen Van Der Waal, Willem De Koster ja Wim Van Oorschot (2010) ovat tarkastelleet taloudellisen tasa-arvon ja hyvinvointisovinnistisen kannatuksen väliseen yhteyteen vaikuttavia tekijöitä Alankomaissa. He käsittelevät kyseisiä asenteita kahdella dikotomisella ulottuvuudella, joista ensimmäisessä ääripäinä ovat taloudellinen tasa-arvo ja eriarvoisuus ja toisessa hyvinvointiuniversalismi ja -sovinismi. (Van der Waal et al. 2010.)

Tutkimuksen keskeisenä kysymyksenä on, mikä saa ihmiset kannattamaan taloudellista tasa-arvoa samalla kun he kannattavat maahanmuuttajien ulossulkemista hyvinvointijärjestelmän piiristä. Hyvinvointisovinismia esiintyy toki myös tuloerojen kaventamista ja vahvaa hyvinvointivaltiota vastustavien keskuudessa, mutta heidän kohdallaan hyvinvointisovinismi ei näyttäydy välttämättä samalla tavalla erityisesti maahanmuuttajien asettamisena eriarvoiseen asemaan kuin taloudellisen tasa-arvon kannattajilla. Hyvinvointisovinnin kannalta keskeinen selittävä tekijä on yksilön koulutustaso ja sen vaikutus hyvinvoinnin jakamiseen liittyvien näkemysten johdonmukaisuuteen selittyy joko poliittisen lukutaidon, taloudellisen aseman tai kulttuurisen pääoman avulla. Korkeasti koulutettujen näkemykset ovat keskimäärin yksiulotteisempia taloudellisen tasa-arvon ja hyvinvointisovinnin suhteen kuin vähemmän koulutettujen. (Van der Waal et al. 2010.)

Poliittiseen lukutaitoon perustuva näkemys pohjautuu ajatukseen, että matalasti koulutettujen ideologinen epäjohdonmukaisuus selittyy heikolla poliittisella lukutaidolla. Epäjohdonmukaisuus tässä yhteydessä viittaa havaintoon, jonka mukaan tuloerojen kaventamista ja vahvaa hyvinvointivaltiota kannattavat matalasti koulutetut tyypillisesti haluavat rajata maahanmuuttajat hyvinvointijärjestelmän ulkopuolelle. Kannatetaan siis samanaikaisesti tasa-arvoista hyvinvointipolitiikkaa, mutta halutaan sisällyttää siihen eriarvoistava ehto, joka merkitsee maahanmuuttajien ulossulkemista hyvinvointijärjestelmän piiristä. Poliittinen lukutaito ei kuitenkaan tutkimuksessa selitä sen paremmin taloudellisen tasa-arvon kuin hyvinvointisovinninkaan kannatusta: se jää tilastollisesti merkitsemättömäksi selittäjäksi. (Van der Waal et al. 2010.)

Matalasti koulutettujen sosioekonominen asema on tavallisesti keskimäärin heikompi kuin korkeasti koulutettujen ja siinä missä poliittisen lukutaidon teorian mukaan ristiriitainen näkemys tulon- ja hyvinvoinninjaosta ja maahanmuuttajien oikeuksista selittyy kognitiivisella inkompetenssilla, se näyttäytyy etnisen kilpailun teorian valossa tietoisena valintana. Etnisen kilpailun teorian mukaan heikossa taloudellisessa asemassa olevat kannattavat tuloerojen tasaamista ja hyvinvointipolitiikkaa, koska he itse hyötyvät siitä merkittävästi ja samalla haluavat rajata järjestelmän piiriin pyrkivät sen ulkopuolelle, koska katsovat näiden uhkaavan niukkojen resurssien saatavuutta. Kun resursseja on jakamassa yhä useampi, on niitä luvassa itselle entistä vähemmän. Kilpailu on ankarinta juuri heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien keskuudessa, sillä Scheepersin, Gijsbertsin ja Coendersin [2002] mukaan länsimaissa suuri osa etnisiin vähemmistöihin lukeutuvista on heikossa sosioekonomisessa asemassa. (Van der Waal et al. 2010, 352.)

Koulutuksen vaikuttaessa yksilön näkemyksiin tuloeroista ja hyvinvoinnin jakamisesta yleensä, sillä on vaikutuksensa myös yksilön arvomaailmaan ja näkemyksiin kulttuureista sosiaalisissa suhteissa. Emlerin ja Frazerin (1999) sekä Stubagerin (2008) mukaan matalasti koulutetut ovat keskimäärin suvaitsemattomampia kulttuurisiin rajoin erottuvia ulkoryhmiä kohtaan kuin korkeasti koulutetut (Van der Waal 2010, 352). Kulttuurisen pääoman teorian mukaan korkea koulutus tuo mukanaan kyvyn ymmärtää kulttuurin inhimillisenä konstruktiona ja erottaa ihmisiä ja ryhmiä olemuksellistavan merkityksen puhuttaessa kulttuureista. Korkeasti koulutetut yhdistävät Van der Waalin ym. (2010) mukaan taloudellisen tasa-arvopreferenssin kaikkien, siis myös etnisten vähemmistöjen auttamiseen. Heidän ymmärryksensä mukaan kulttuurierot eivät edusta uhkaa, kun taas vähän koulutetuilla tämä preferenssi ilmenee useammin samanaikaisesti haluttomuutena etnisten vähemmistöjen tukemiseen etenkin kulttuurieroista johtuvan kulttuurisen epävarmuuden kokemuksen vuoksi. (Van der Waal et al. 2010, 352–353.)

Taloudellisen tasa-arvon kannatus yhdistyy korkeasti koulutetuilla tavallisesti hyvinvointiuniversalismin kannatukseen tai vastaavasti taloudellisen eriarvoisuuden kannatus hyvinvointisovinismiin. Matalasti koulutetuilla samanlaista korrelaatiota ei esiinny, vaan taloudellisen tasa-arvon kannatus yhdistyy heidän kohdallaan todennäköisemmin hyvinvointisovinismiin kuin korkeasti koulutetuilla (Van der Waal et al. 2010, 356). Sekä taloudellisen tasa-arvon kannatusta, että hyvinvointisovinismia selittävät sekä sosioekonomiset että kulttuuriset tekijät, mutta hyvinvointisovinistista suhtautumista maahanmuuttajiin selittävät erityisesti vähäinen kulttuurinen osallistuvuus ja kulttuurinen epävarmuuden tunne. Tätä havaintoa vahvistaa myös koulutustason ja taloudellista tasa-arvoa koskevan asennoitumisen yhteisvaikutuksen väheneminen, kun nämä kulttuuriset tekijät otetaan huomioon. Tätä taustaa vasten näyttäisi siis siltä, että matalasti koulutetut kannattavat tasaista tulonjakoa lähinnä sosioekonomisista syistä ja toisaalta hyvinvointisovinismia enimmäkseen kulttuurisista syistä. (Van der Waal et al. 2010, 358–359.)

Jan Mewes ja Steffen Mau (2012) lähestyvät aihetta niin ikään sosioekonomisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta ja tutkivat yksilön luokka-aseman yhteyttä hyvinvointisovinistisiin asenteisiin Euroopassa. Samaan tapaan kuten matalasti koulutetut edellä mainitusti, erottuvat työväenluokkaiset hyvinvointivaltiota ja tasa-arvoista tulopolitiikkaa kannattavana väestöosana, joka kuitenkin on suhteellisen yksimielinen siitä, että kansallisesta hyvinvoinnista ei tulisi jakaa ulkopuolisille (Kitschelt 1997). Työväenluokkaisten taloudellista asemaa suhteessa hyvinvointisovinismiin on

tarkasteltu jaettujen työmarkkinoiden teorian (*split labor market theory*) ja realistisen konfliktin teorian (*realistic conflict theory*) avulla. Toisaalta huomio kiinnittyy kulttuurisessa katsannossa työväenluokan äänestyskäyttäytymiseen, joka yhä enemmän perustuu libertaaris-autoritaariseen ulottuvuuteen perinteisemmän vasemmisto-oikeisto -ulottuvuuden sijaan. (Mewes & Mau 2012, 119–124.)

Jaetuilla työmarkkinoilla tarkoitetaan tilannetta, jossa samalla alalla työskentelevät henkilöt saavat käytännössä palkkaa eri suhteessa riippuen heidän kansallisesta tai etnisestä alkuperästä⁴. Joillakin aloilla kantaväestöön kuuluvat saattavat olla korkeammin palkattuja kuin heidän ulkomailta tulevat kollegansa, jolloin kantaväestön pelkona voi olla uhka halvemman työvoiman syrjäyttämäksi jäämisestä ja tästä uhkakokemuksesta voi seurata maahanmuuttovastaisia asenteita. (Olzak 1992, 23.) Realistinen konfliktiteoria viittaa yleisemmällä tasolla koettuun kilpailuun niukoista ja ehtyvistä resursseista, joita ovat työpaikkojen ohella esimerkiksi valta ja status. Kantaväestö pyrkii säilyttämään historiallisesti ja kollektiivisesti määrittynneen asemansa ulkoryhmiin nähden, jolloin etnisessä kilpailussa on kyse enemmästä kuin vain konkreettisista resursseista (Bobo 1999, 448–450).

Hyvinvointisovinnin kulttuurisen selittämisen osalta Mewes ja Mau esittävät koulutuksen olevan ratkaisevassa asemassa samaan tapaan kuin Van der Waal ym. edellä mainitussa tutkimuksessaan. Koulutuksen merkitys ilmenee asenteissa, jotka perinteisen vasemmisto-oikeisto -ulottuvuuden sijaan muodostuvat niin sanotun ”uuden politiikan” mukaisen autoritarismin ja libertarismien ääripäiden välille (Kitschelt 1997). Yksilön koulutustasolla ja asenteilla autoritaaris-libertaarisella ulottuvuudella on havaittu huomattavaa korrelaatiota – mitä korkeampi koulutus, sitä libertaarisemmat arvot yksilö tavallisesti omaksuu (Stubager 2008).

Autoritarismin tutkimuksen varhainen uranuurtaja oli Theodor Adorno (1950), joka tutki antisemitismin, rasismin ja etnosentrismien yhteyksiä autoritaariseen persoonallisuuden piirteeseen teoksessaan ”The Authoritarian Personality”. Siinä Adorno kollegoineen muotoili F-skaalan, joka sisältää autoritaariseen persoonallisuuteen kuuluvat ominaisuudet yhdeksällä eri osa-alueella. Myöhemmin autoritarismin tutkimusta jatkoi John Duckitt (1989) määrittelemällä autoritarismin

⁴ Esimerkiksi Suomessa syrjintä etnisen taustan tai kansalaisuuden perusteella on lain mukaan kielletty (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 8§).

ryhmäilmiönä, jolloin se näyttäytyy yksilön käsityksenä tarkoituksenmukaisesta yksilön ja ryhmän välisestä suhteesta. Äärimmäisen autoritaarisen näkemyksen mukaan yhteisön normien tulee säännellä voimakkaasti ja suurelta osin yksilön käyttäytymistä ja arvoja ja mukautumattomuudesta näihin normeihin tulee rangaista tuntuvasti ja poikkeuksetta. Yksilöt ja ryhmät arvotetaan tiukan hierarkkisesti ja hierarkiassa ylempänä olevaa tulee totella ehdoitta vain ja ainoastaan tämän statuksen vuoksi. (Duckitt 1989, 71–72).

Sosioekonominen ja kulttuurinen hyvinvointisovinnin selitysmalli ovat osittain toisiaan täydentäviä, sillä molempiin liittyy oleellisesti ulkoryhmien taholta koetun uhan kanavoituminen hyvinvointisovinnin reaktioksi maahanmuuttajia kohtaan. Kuitenkin on kyse kahdesta pääpiirteittäin toisistaan erillisestä selitysmekanismista: sosioekonomisen selitysmallin mukaan hyvinvointisovinnin saa aikaan alhainen sosioekonominen status ja siitä kumpuava uhkakokemus, kun taas kulttuurisessa selitysmallissa omaksutut autoritaariset asenteet ovat tämän uhkakokemuksen ja siitä seuraavan hyvinvointisovinnin lähtökohtana. (Mewes & Mau 2012, 126.)

Mewesin ja Maun löydökset ovat suurilta osin samansuuntaisia Van der Waalin ym. havaintojen kanssa. Tulotason selitysvaikutus muuttuu tilastollisesti merkitsemättömäksi hyvinvointisovinnin kannalta, kun autoritarismi vakioidaan, mikä puhuu kulttuurisen selitysmallin puolesta. Koettu materiaallinen uhka kuitenkin on tilastollisesti merkitsevä selittäjä, mikä puolestaan tukee sosioekonomista hyvinvointisovinnin selitysmallia. Jälleen sekä sosioekonominen että kulttuurinen selitysmalli saavat tukea hyvinvointisovinnin asenteita selitettäessä. (Mewes & Mau 2012, 149.)

Van der Waalin ym. (2010) tapaan myös Tim Reeskens ja Wim van Oorschot (2012) tutkivat hyvinvoinnin jakamista koskevien asenteiden ja hyvinvointisovinnin välistä yhteyttä. He luokittelevat selittävän hyvinvoinninjakoasenteita mittaavan preferenssimuuttujan kolmeen luokkaan sen mukaan, kenelle hyvinvointipalveluja ja -etuuksia tulisi etupäässä jakaa. Tämä jako voi perustua joko meriittiin, tasavertaisuuteen tai tarpeeseen. Meriittiin pohjautuen hyvinvointia jaetaan kontribuutioperusteisesti siten, että kuka tuottaa yhteiskunnalle hyvinvointia, on myös oikeutettu sitä saamaan. Kontribuutio on tässä merkityksessä taloudellista verojen maksamisen muodossa. Tarveperusteisesti hyvinvointipalveluja ja -etuuksia saavat ensisijaisesti niitä eniten tarvitsevat. Tasa-

arvonäkemyksen mukaan kaikilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet ottaa tukea vastaan. Ansaitsevuudesta puhutaan kahdessa eri muodossa. Jyrkässä merkityksessä sillä tarkoitetaan totaalista ulossulkemista ja pehmeässä merkityksessä ansaitsevuutta, joka on kantaväestöä vähäisempää. Näistä kolmesta hyvinvoinninjakopreferenssistä eniten hyvinvointisovinismiin on yhteydessä jälkimmäinen, eli avunsaajan tarvetta korostava preferenssi. (Reeskens & Van Oorschot 2012, 120.)

Veronmaksajien sitouttaminen yhteisin varoin ylläpidettävään hyvinvointivaltioon yhtäältä vaatii ja toisaalta saa aikaan solidaarisuutta, jota on hyvinvointivaltioinstituution luomisen aikoihin ammennettu muun muassa kulttuurisesta homogeenisyydestä. Reeskensin ja van Oorschotin (2012) mukaan nykyisellä maahanmuuton aikakaudella kohdataan dilemma, kun tarvitaan äänestäjien tuki hyvinvointiohjelmille, jotka on suunniteltu tuon kulttuurisen homogeenisyyden aikoihin. He kysyvät tutkimuksessaan, pohjautuvatko mielipiteet maahanmuuttajien oikeuksista yleisemmistä mielipiteistä hyvinvoinnin jakamista kohtaan ja missä määrin kansallinen konteksti vaikuttaa tähän. Sanottua dilemmaa havainnollistaa se, että hyvinvointietuuksista ja -palveluista eniten riippuvaiset haluavat eniten rajoittaa maahanmuuttajien oikeuksia suhteessa niihin. Monikulttuurisuuden ja hyvinvointivaltion suhde on jännitteinen, koska valtion identifiointi sisältää oletuksen siitä, ketkä kuuluvat siihen ja ketkä ovat sen ulkopuolella. (Reeskens & Van Oorschot 2012, 120–122.)

Hyvinvointivaltion tutkimuksen näkökulmasta maahanmuuttajat ovat ihmisten ansaitsevuuskäsitysten valossa heikossa asemassa. Ansaitsevuuskäsitys muodostuu yhtäältä identiteetistä, jolla tarkoitetaan kulttuurisesti käsitettyä, koettua samaistuttavuutta avun saajaan nähden. Toisaalta ansaitsevuus voi perustua käsitykseen avun saajan vastavuoroisuudesta tai kolmanneksi kontrollista, jolla tarkoitetaan kysymystä henkilön vastuusta tai vastuuvapaudesta suhteessa avun tarpeeseensa. Ilmeisen monien mielipiteissä korostuu vastavuoroisuuden merkitys: harva haluaa kokonaan sulkea maahanmuuttajat pois, mutta suhteellisen moni haluaisi asettaa hyvinvointioikeuksien ehdoiksi verojen maksamisen tai kansalaisuuden. (Reeskens & Van Oorschot 2012, 122.)

Reeskensin ja van Oorschotin (2012) mukaan tarvenäkökulmaa palvelujen ja etuuksien jakamisen suhteen kannattavat haluavat muita enemmän sulkea maahanmuuttajat ulos etuuksien ja palvelujen

piiristä. Tässä saattaa olla kysymys siitä, että tarvetta painottavat vastaajat tulevat samalla ilmaiseeksi oman etunäkökulmansa ja avun tarpeensa. Meriitti- ja tasa-arvonäkemyksiä puoltavien välillä ei ollut merkitsevän suuria eroja hyvinvointisovinnin esiintyvyydessä. Erityisesti ulkomaalaistaustaisten ja kaupungeissa asuvien joukossa olivat suhteellisesti voimakkaasti edustettuina maahanmuuttajien ehdottomien hyvinvointioikeuksien kannalla olevat. Sosioekonomisen aseman vaikutus on tässä kyseenalainen, korkea koulutus ja taloudellinen tyytyväisyys näyttävät olevan yhteydessä inklusiivisiin asenteisiin, kuten myös uskonnollisten palvelujen käyttäminen. Hyvinvointisovinnistisia asenteita puoltavilla havaitaan jälleen kerran olevan suhteellisen paljon autoritaarisia asenteita. (Reeskens & van Oorschot 2012, 126–131.)

Eräänä hyvinvointisovinnististen asenteiden esiintyvyyden indikaattorina voidaan pitää oikeistopopulismia saamaa kannatusta poliittisten puolueiden keskinäisessä kilpailussa. Länsimaissa oikeistopopulistipuolueiden välillä eniten on yhtäläisyyksiä maahanmuuttopolitiikan ulottuvuudella ja näillä puolueilla suhtautuminen maahanmuuttoon on kaikilla menestyneillä oikeistopopulistipuolueilla enemmän tai vähemmän kielteinen. (Ivarsflaten 2008, 3.) Samaan tapaan kuin hyvinvointisovinnististen asenteiden motiiveja, myös oikeistopopulistipuolueiden kannatuksen syytä voidaan hahmottaa sosioekonomisen ja kulttuurisen kahtiajaon pohjalta. ”Vanhan politiikan” mukaisen sosioekonomisen ulottuvuuden mukaisesti politiikkaa tehdään sijoittamalla vasemmistolaisen ja oikeistolaisen ääripään välille, kun taas ”uusi politiikka” perustuu enemmän kulttuuriin tekijöihin ja hahmottuu libertarismia ja autoritarismin mukaisten ääripäiden perusteella. (Inglehart 1997.)

Oikeistopopulistinen kanta hyvinvointivaltiota kohtaan on yleensä taloudellisen tasa-arvon suhteen universalistinen, sillä ehdolla, että maahanmuuttajat eivät kuulu tämän tasa-arvon ulottuville. Willem de Koster, Peter Achterberg ja Jeroen van der Waal (2012) esittävät, että oikeistopopulististen puolueiden äänestäjien hyvinvointisovinnismi on taloudellisen tasa-arvon kannatusta, jossa maahanmuuttajia pidetään poikkeustapauksina, jotka eivät ansaitse taloudellisesti tasavertaista kohtelua samassa määrin kuin muut. Toisaalta oikeistopopulistiseen ideologiaan kuuluu maahanmuuttoasenteista erillinen hyvinvointipopulismi, joka tarkoittaa taloudellisen tasa-arvopreferenssin kanssa samanaikaisesti ilmenevää järjestelmään kohdistuvaa kritiikkiä eli establishmentin vastaisuutta. Tähän kuuluu ajatus, jonka mukaan hyvinvointijärjestelmä ei toimi, kuten pitäisi eikä se tue ”todellisia” avun tarvitsijoita, vaan palvelee eliitin ja byrokratian etuja.

Tavallinen ihminen ei saa ansionsa mukaan, vaan hyvinvointivaltion osoittama tuki kanavoituu liiaksi niille, jotka hyvinvointipopulistien mukaan eivät ansaitse tätä tukea yhtä paljon. (De Koster et al. 2012, 5–6.)

Kuten hyvinvointisovinismia, myös hyvinvointipopulismia on tarkasteltu väestötasolla ihmisten mielipiteissä. Matala koulutus ja luokka-asema ovat yhteydessä hyvinvointivaltion toimintaan kohdistuvaan kritiikkiin, mutta samanaikaiseen taloudellisen tasa-arvon kannatukseen. (Houtman et al. 2008.) Adornon (1950) F-skaalan mukaista autoritarismia on huomattavasti enemmän oikeistopopulistipuolueiden, kuin vasemmistopuolueiden äänestäjillä, mutta ei kuitenkaan tilastollisesti merkitsevästi enempää kuin vanhojen oikeistopuolueiden tai kristillisten puolueiden äänestäjillä. Oikeistopopulistipuolueiden äänestämisen taustalla on hyvinvointisovinisin ja -populisin yhdistelmä kulttuuristen tekijöiden ohella: mikään näistä tekijöistä ei yksinään riittävästi selitä sitä. Uusista vasemmistopuolueista oikeistopopulistipuolueet eroavat autoritaaristen asenteiden lisäksi myös hyvinvointipopulismiin kuuluvan järjestelmäkritiikin perusteella. (De Koster 2012, 13–15.)

Hyvinvointisovinistisia periaatteita on toteutettu maahanmuuttopoliittisessa toimeenpanossa 2000-luvulla etenkin Tanskassa. Ann-Helen Bay, Henning Finseraas ja Axel West Pedersen (2013) keskustelevat tällaisesta järjestelmästä hyvinvointidualistisena järjestelmänä ja tutkivat hyvinvointidualismin kannatusta Norjassa ja Tanskassa. Hyvinvointidualismilla he viittaavat kaksitasoiseen hyvinvointimalliin, jossa oikeudet hyvinvointipalveluihin ja -etuuksiin on järjestetty eri tavoin alkuperäisväestölle ja maahanmuuttajille. Tässä lähtökohtana on epäily maahanmuuton negatiivisista vaikutuksista hyvinvointivaltion legitimitetille. Taustalla on ajatus, jonka mukaan taloudellisen tasa-arvon saama tuki on riippuvainen ihmisten käsityksistä tuen saajien ansaitsevuudesta ja mitä enemmän arvot ja elämäntavat yhteiskunnassa vaihtelevat, sitä vaikeampaa on ylläpitää universaalien hyvinvointijärjestelmän legitimitettä. (Bay et al. 2013.)

Koulutustason yhteys maahanmuuttajien eriarvoista kohtelua kannattaviin mielipiteisiin nostetaan jälleen esiin merkittävänä selittävänä tekijänä. Korkeasti koulutettujen joukossa ei juuri esiinny ideologista ristiriitaa, johon kuuluu tuloerojen tasaamiseen ja hyvinvointietuuksien ja -palveluiden kattavaan jakamiseen tähtäävä preferenssi samanaikaisesti maahanmuuttajat järjestelmästä ulossulkevan preferenssin kanssa. Tällainen mielipideprofiili on suhteellisen usein havaittavissa vähän koulutettujen ryhmässä ja selittävinä tekijöinä mainitaan poliittinen lukutaito ja koulutuksen

mukanaan tuomat toleranssia tuottavat arvot ja uskomukset. Hyvinvointidualistisen järjestelmän saaman tuen uutena selittäjänä suhteessa aiempaan tutkimukseen Bay ym. (2013) mainitsevat kantaväestön negatiiviset käsitykset maahanmuuttajien työmoraalista, johon perustuu kantaväestöä alhaisempi ansaitsevuus. (Bay et al. 2013.)

Etniseen kilpailuun ja taloudelliseen omaan etuun perustuvia hyvinvointisovinismia selittäviä mekanismeja on kritisoitu osoittamalla, että korkeasti koulutetut eivät koe korkeasti koulutettuja maahanmuuttajia kilpailijoinaan, kun taas vähän koulutetut kokevat kilpailevansa maahanmuuttajien kanssa niukoista ja ehtyvistä resursseista. Toiseksi, vaikka suurituloisille koituu maahanmuutosta suhteellisen suuret kustannukset, heidän joukossaan ei ole sen enempää maahanmuuttoa vastustavia kuin muissakaan tuloryhmissä. Kuitenkin taloudelliset tekijät voivat saada merkityksen ihmisten käsityksissä laajemmassa merkityksessä kansantalouden tilasta, jolloin ne eivät taas liity suoranaisesti oman edun tavoitteluun. (Hjorth 2016.) Seuraavaksi esittelen tutkielmassani hyödyntämäni aineiston ja käyttämäni analyysimenetelmän. Käyn läpi selitettävän muuttujan sekä arvioin siihen liittyviä haasteita ja rajoitteita sekä esitän analyysin kannalta oleelliset selittävät muuttujat.

5. Aineisto ja menetelmä

Aineistona käytän European Social Survey (ESS-4) kyselyaineiston vuonna 2008 julkaistun kyselykierroksen otosta, koska kyseisen vuoden tiedonkeruussa on käytetty hyvinvointisovinnin mittaria, jota ei ole muiden vuosien osalta tämän tutkielman teon aikana saatavilla. Selitettävä muuttuja muodostuu kyselyssä vastaajille esitetyn kysymyksen D38 pohjalta: ”Kun maahanmuuttajat tulevat [maahan], kuinka nopeasti heidän pitäisi saada samat oikeudet kuin [maan] kansalaisilla on. Valitkaa vaihtoehto, joka on lähimpänä mielipidettänne?”. Vastausvaihtoehdot tähän kysymykseen ovat 1. ”heti saavuttuaan”, 2. ”kun he ovat asuneet [maassa] vuoden riippumatta siitä, ovatko he käyneet töissä vai eivät”, 3. ”vasta kun he ovat käyneet töissä ja maksaneet veroja vähintään vuoden ajan”, 4. ”kun he ovat saaneet [maan] kansalaisuuden” ja 5. ”heidän ei tulisi koskaan saada samoja oikeuksia”. Tätä muuttujaa on käytetty toistuvasti hyvinvointisovinnististen asenteiden mittarina (Mewes & Mau 2012, 108; Reeskens & van Oorschot 2012, 124–125; Mewes & Mau 2013, 233; Van der Waal et al. 2013, 8). Muuttuja on siis viisiluokkainen ja näyttää järjestysasteikolliselta sen osoittaman hyvinvointisovinnin voimakkuuden suhteen siten, että vastaus 1. merkitsee vähäisintä mahdollista hyvinvointisovinnismia tällä ulottuvuudella ja vastaus 5. jyrkkää hyvinvointisovinnismia.

Edellä mainitun kysymyksen pohjalta muodostetun muuttujan järjestysasteikollisuus voidaan kuitenkin kyseenalaistaa. Jan Mewes ja Steffen Mau (2012) argumentoivat, että 4. vastausvaihtoehdon osalta on epäselvää, merkitseekö se käytännössä rankempia vai kevyempiä ehtoja maahanmuuttajille oikeuksien saamiseksi kuin 2. tai 3. vaihtoehto. Ei ole aivan yksiselitteistä, onko *kansalaisuuden* hankkiminen poissulkevampi kriteeri maahanmuuttajia kohtaan hyvinvointioikeuksien saamiseksi kuin vuoden maassaolo tai varsinkin vuoden kestänyt työsuhde ja veronmaksajuus. Sen sijaan valideimpana hyvinvointisovinnin tasosta kertovana tekijänä tutkijat pitävät viimeisen vastausvaihtoehdon mukaista näkemystä, jonka mukaan maahanmuuttajien ”ei koskaan” tulisi saada tasavertaisia oikeuksia. (Mewes & Mau 2012, 108.)

Toinen kansalaisuuteen hyvinvointisovinnin indikaattorina liittyvä ongelma on kansalaisuuden myöntämisen prosessin ja -ehtojen erilaisuus eri maiden välillä, minkä vuoksi se soveltuu maiden väliseen vertailuun huonosti. Tästä syystä alan tutkimuksessa on täydellistä eksklusiota osoittava vastausluokka saanut paljon huomiota ja kansalaisuuden ehto on saatettu jopa koodata kokonaan

vastauksista pois analyysiä varten (Van der Waal, 2013). Kansalaisuuden vaatimuksen voimakkuus hyvinvointioikeuksien myöntämisen ehtona on pitkälti riippuvainen vastaajan omista enemmän tai vähemmän valistuneista käsityksistä kotimaassaan lakiin kirjatuista kansalaisuuden myöntämisen käytännöistä. Kuinka suuressa määrin kansalaisuuden vaatimus on osoitus hyvinvointisovinismista, lienee riippuvainen näistä käsityksistä, käsityksistä kansalaisuudesta ja suhtautumisesta maahanmuuttoon yleisemmin. Mittarissa ei sinänsä ole huomioitu, kuinka helppo tai raskas prosessi on kansalaisuuden saaminen ja tällä on suuri merkitys sen kannalta, kuinka ulossulkeva tai salliva asenne kyseessä milloinkin on.

Hyvinvointisovinismia mittavassa kysymyksessä käytetty termi ”maahanmuuttajat” kategorisena käsitteenä jättää paljon tulkinnanvaraa. Varsinkin kun mittarina käytetään vain yhtä muuttujaa, on vaikea sanoa, missä määrin vastaajien omaksumat stereotypiat vaikuttavat heidän näkemyksiinsä maahanmuuttajista ja maahanmuuttajien ansaitsevuudesta koskien hyvinvointipalveluita ja -etuuksiin. (Mewes & Mau 2012, 108.) Maahanmuuttajien joukossa on ihmisiä hyvinkin toisistaan poikkeavista taustoista ja lähtökohdista. Kuitenkin sana maahanmuuttaja voi tuoda mieleen joillekin hyvin kapeasti määrittävän ja erilaisten ennakkokäsitysten luonnehtiman stereotyypin, kun taas toisille käsitteeseen ei lataudu välttämättä muita merkityksiä kuin pysyvästi ulkomaille asumaan muuttaminen. On lisäksi huomionarvoista, että ihmisten käsitykset maahanmuuttajien ansaitsevuudesta vaihtelevat myös maahanmuuttajan kotimaata koskevien arvostusten ja stereotyyppien perusteella (Hjorth 2015).

Mewes ja Mau (2012) ovat yhdistäneet kaksi ensimmäistä vastausluokkaa, joissa vaihtoehtoina ovat oikeuksien myöntäminen kokonaan ilman ehtoja tai vuoden asuminen maassa käymättä välttämättä töissä tai maksamatta veroja. Tätä he kutsuvat *ehdottomaksi* näkemykseksi maahanmuuttajien oikeuksista hyvinvointipalveluihin ja -etuuksiin. Vuoden kestänyttä työssäoloa ja veronmaksajuutta he nimittävät *vastavuoroisuuden* ehdoksi, joka kyseisen tutkimuksen kuvailevan analyysin perusteella saa eniten kannatusta suhteessa muihin vaihtoehtoihin. Vastavuoroisuus, ehdottomuus ja ulossulkeminen ovat maiden välisen vertailun kannalta varsin ongelmattomia luokitteluja, koska niihin ei sisälly samantapaista maakohtaista vaihtelua, kuten kansalaisuuden tapauksessa. (Mewes & Mau 2012, 108; Reeskens & van Oorschot 2012, 124–125.)

Kun siis vertaillaan kansalaisuuden ehtoa hyvinvointisovinnin indikaattorina eri maiden välillä, on kiinnitettävä erityistä huomiota maakohtaisiin eroihin kansalaisuuden myöntämiseen liittyvässä lainsäädännössä ja prosessin vaativuudessa kansalaisuutta hakevaa henkilöä kohtaan. Toisaalta on merkitystä myös sillä, kuinka tarkat tiedot tätä prosessia koskevasta sääntelystä yksilöllä on eli kuinka vaativana ehtona hän itse pitää kansalaisuuden hankkimista. Maiden välistä vertailua tässä suhteessa helpottanee verrokkimaiden joukon supistaminen vain Pohjoismaihin, jolloin maakohtaisia eroja voidaan suuremmassa määrin ottaa huomioon kuin silloin, jos vertailussa on mukana paljon enemmän maita.

Kansalaisuusvaatimus ilmentää hyvinvointisovinnin asennoitumista maahanmuuttajia kohtaan ainakin jossain määrin, vaikka sen vertailukelpoisuus muihin vastausvaihtoehtoihin nähden tai käyttökelpoisuus hyvinvointisovinnin maidenvälisessä vertailussa on kyseenalainen. Tämän vuoksi analyyseissa etusijalla on ollut jälkimmäisen, eli totaalisen ulossulkemisen mukaisen vastausvaihtoehdon tarkastelu tai kansalaisuusehto on voitu koodata muuttujasta kokonaan pois ennen analyysia (Mewes & Mau 2012 & 2013; Van der Waal et al. 2013). Sikäli kuin kansalaisuuden vaatimus on eräänlainen hyvinvointisovinnin luokiteltava kannanotto, suuri osa informaatiosta jää hyödyntämättä, jos kyseistä luokkaa ei juuri huomioida. Muuttujien luokkien yhdistäminen tai varsinkin niiden poisjättäminen kvantitatiivisessa tutkimuksessa hävittää informaatiota (Nummenmaa 2009, 276). Hyvinvointisovinnin asenteista voitaisiin saada lisää tietoa tutkimalla kansalaisuuden ehdon merkitystä niiden osana ja selittämällä asenteissa esiintyviä maakohtaisia eroja myös tästä näkökulmasta.

Edellä mainitsemieni hyvinvointisovinnin mittariin liittyvien haasteiden ja huomioiden johdattelemana sovellan logistista regressioanalyysia tutkielmassani siten, että selitettävä muuttuja muodostuu maahanmuuttajien oikeuksia koskevan kysymyksen jälkimmäisestä vastausvaihtoehdosta dikotomisesti. Muuttuja saa arvon 1 jos kyselyyn vastannut henkilö on sitä mieltä, että maahanmuuttajien ei tule koskaan saada samoja oikeuksia kuin kantaväestöllä ja arvon 0 jos hän ei ole tätä mieltä. Kyseisen muuttujan vaihtelua voidaan pyrkiä ennustamaan selittävien muuttujien avulla käyttäen logistista regressioanalyysia (Nummenmaa 2009, 332).

Selittävinä muuttujina käytän kulttuurisen ja taloudellisen näkökulman mukaisia aikaisemmassa tutkimuksessa esiin nostettuja muuttujia, joiden merkityssuhteita koettelen Pohjoismaisessa kontekstissa. Autoritaarisuutta kuvaava summamuuttuja on muodostettu aineiston muuttujien D2 ja D5 pohjalta. Edelliseen liittyvä väittämä on: ”koulussa pitää opettaa lapset kunnioittamaan auktoriteetteja” ja jälkimmäiseen liittyvä: ”rikollisille pitäisi antaa paljon nykyistä kovempia rangaistuksia”. Vastausvaihtoehdot molempiin ovat: ”täysin samaa mieltä”, ”samaa mieltä”, ”en samaa enkä eri mieltä”, ”eri mieltä”, ”täysin eri mieltä”. Summamuuttujan saamat arvot ovat asteikolla 1–4, jossa henkilön autoritaarisuutta kuvaavat ääripäät ovat ”erittäin vähän” ja ”erittäin paljon”. (Reeskens & van Oorschot 2012, 136).

Koettua materiaalista uhkaa kuvaava summamuuttuja on muodostettu aineiston muuttujien D47, D49 ja D50 pohjalta. Näihin liittyvät kysymykset ovat: ”kuinka todennäköisenä pidätte sitä, että seuraavien 12 kuukauden aikana jäätte työttömäksi ja etsitte työtä vähintään kuukauden ajan?”, ”kuinka todennäköistä on, että ajoittain seuraavien 12 kuukauden aikana Teillä ei ole tarpeeksi rahaa kotitalouden perusmenoja varten?” ja ”kuinka todennäköistä on, että ajoittain seuraavien 12 kuukauden aikana ette saa tarvitsemaanne terveydenhoitoa, jos sairastutte?”. Näihin vastausvaihtoehdot ovat: ”ei ollenkaan todennäköistä”, ”ei kovin todennäköistä”, ”todennäköistä” ja ”hyvin todennäköistä”. Muodostettu summamuuttuja kuvaa koettua materiaalista uhkaa asteikolla 1–4. (Mewes & Mau 2012, 132–133).

Kyseisten summamuuttujien lisäksi logistisessa regressiomallissa selittävinä muuttujina ovat koulutus, kotitalouden tulotaso, työtilanne ja asuinpaikkakunnan tyyppi. Kontrollimuuttujina mukana ovat ikä ja sukupuoli. Koulutusmuuttuja on neljäluokkainen henkilön koulutusasteen mukaan ja saa arvot: ”ei koulutusta”, ”peruskoulu”, ”toisen asteen koulutus” ja ”korkeakoulututkinto”. Kotitalouden tulotaso on muodostettu jakamalla kotitalouden kuukausittainen nettotulo kotitalouden pääluvun neliöjuurella, jolloin käytettävissä olevien tulojen määrä on suhteutettu niitä jakamassa olevien henkilöiden lukumäärään. Yksilön työtilannetta on selvitetty kysymyksellä: ”oletteko koskaan ollut työttömänä työnhakijana yhtäjaksoisesti yli kolmen kuukauden pituisen jakson?”. Asuinpaikkakunnan tyyppi on järjestysasteikollinen muuttuja, jossa arvot vaihtelevat kaupunkimaisesta ympäristöstä perifeeriseen. Ikä ja sukupuoli ovat tyypillisesti käytettyjä kontrollimuuttujia. (Mewes & Mau 2012, 140; Reeskens & van Oorschot 2012, 129).

6. Analyysi ja tulokset

Taulukossa 1 on ristiintaulukoituna selitettävän muuttujan reunajakaumat maittain siten, että kaikki hyvinvointisovinnin mittarina toimivan muuttujan luokat ovat mukana. Kun huomio kiinnitetään muuttujan jälkimmäiseen luokkaan eli vastausvaihtoehtoon: ”Heidän ei tulisi koskaan saada samoja oikeuksia”, on helppo panna merkillä, että vain hyvin pieni osa kaikista vastaajista on kyseisen vaihtoehdon edustaman mielipiteen kannalla. Kaikista havaintoyksiköistä vain kaksi prosenttia on valinnut kyseisen vaihtoehdon ja maakohtainen tarkastelu osoittaa, ettei tämän mielipiteen mukainen osuus vastaajista kohoakaan yhdessäkään maassa Suomen kolmea prosenttia suuremmaksi. Ruotsissa vastaava osuus jää yhteen prosenttiin ja toisaalta tulokset ovat päinvastaisia muuttujan toisessa ääripäässä. Suhteellisesti suurin osa ruotsalaisista on sitä mieltä, että samat oikeudet kuin kantaväestöllä tulisi myöntää maahanmuuttajien heti saavuttua. Ruotsissa tämän vaihtoehdon mukainen osuus on 18 prosenttia ja Suomessa se jää vain viiteen prosenttiin.

Taulukko 1. Selitettävän muuttujan frekvenssijakaumat

Milloin maahanmuuttajien tulisi saada samat oikeudet kuin kantaväestöllä?		Norja	Ruotsi	Suomi	Tanska	Yhteensä
Heti saavuttuaan	n	172	275	103	193	743
	%	12	18	5	13	11
Kun he ovat asuneet maassa vuoden riippumatta siitä, ovatko he käyneet töissä vai eivät	n	183	243	259	218	903
	%	13	16	12	15	14
Vasta kun he ovat käyneet töissä ja maksaneet veroja vähintään vuoden ajan	n	472	479	778	468	2197
	%	34	31	37	32	34
Kun he ovat saaneet maan kansalaisuuden	n	540	519	904	555	2518
	%	39	34	43	38	39
Heidän ei tulisi koskaan saada samoja oikeuksia	n	28	12	61	34	135
	%	2	1	3	2	2
Yhteensä	n	1395	1528	2105	1468	6496
	%	21	24	32	23	100

Taulukko 2 kuvaa logistisen regressioanalyysin tuloksia siten, että mallissa 1 on mukana kaikki selittävät muuttujat ja mallissa 2 interaktiiviset muuttujat sekä maamuuttuja. Lisäksi näiden jälkeen on esillä mallit kaikkine selittäjineen kunkin maan kohdalla erikseen. Muuttujien saamat regressiokulmakertoimien estimaatit ovat taulukoituina ja sulkeissa niiden alapuolella on vastaavat keskihajonnat. Estimaattien tilastollinen merkitsevyys on tähtisymbolien avulla taulukon selitteen mukaisesti estimaattien yhteydessä esillä. Kaksiluokkaisia muuttujia lukuun ottamatta muuttujat ovat tulkinnan helpottamista varten standardoituja, mikä tarkoittaa, että kunkin muuttujan saamista arvoista vähennetään kyseessä olevan muuttujan keskiarvo. Tällöin yksittäisen kulmakertoimen osoittama vaikutus selitettävään muuttujaan on tulkittavissa siten, että muut muuttujat on vakioitu niiden keskimääräisille tasoille. (Gelman & Hill 2007, 55 & 93.)

Logistisen regression kulmakertoimet ovat hyvinvointisovinnuksien mukaiseen referenssikategoriaan kuulumisen riskisuhteiden (odds ratio) logaritmeja (logit) ja niiden tulkinta sellaisenaan voi olla haastavaa. Tulkinnan helpottamiseksi logit-arvot voidaan muuntaa todennäköisyyksiksi ja nyrkkisääntönä marginaalivaikutusten tulkitsemiseksi voidaan soveltaa neljällä jakamisen sääntöä. Sen avulla saadaan esille havaintoyksikön referenssiluokkaan kuulumisen todennäköisyyden muutos, kun selittävän muuttujan arvo vaihtuu yhden yksikön suurempaan. Käytännössä vaikutuksen laskeminen tapahtuu tällöin jakamalla muuttujaa vastaava kulmakerroin neljällä. Tätä sääntöä sovellettaessa saadaan muutoksen marginaalivaikutus logistisen regressiosuoran puolivälistä, jossa suora on jyrkimmillään. Tämän vuoksi se on käyttökelpoinen työkalu tilanteissa, jossa muuttujat on standardoitu niiden keskiarvojen avulla. (Gelman & Hill 2007, 82; Nummenmaa 2009, 334.)

Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi, jossa selittävien muuttujien marginaalivaikutukset hyvinvointisoviniin.

	Malli 1	Malli 2	Norja	Ruotsi	Suomi	Tanska
Autoritaarisuus	0,813*** (0,184)	0,835*** (0,184)	0,281 (0,339)	1,55 (0,905)	1,332*** (0,365)	0,576 (0,333)
Koulutus	-0,663*** (0,165)	-0,751*** (0,157)	-0,497 (0,348)	-0,819 (0,651)	-0,644* (0,31)	-0,883* (0,347)
Aut.*koul.	0,332 (0,185)	0,309 (0,187)	0,748 (0,494)	0,7 (0,631)	0,339 (0,326)	0,242 (0,405)
Ikä	0,009 (0,007)		0,01 (0,014)	0,026 (0,033)	0,01 (0,013)	0,009 (0,014)
Sukupuoli=Nainen	0,081 (0,23)		-0,48 (0,481)	-0,059 (0,928)	0,11 (0,355)	0,501 (0,455)
Ei työtön	-0,185 (0,256)		-0,24 (0,536)	0,319 (1,15)	-0,206 (0,377)	-0,334 (0,507)
Materiaalinen uhka	-0,227 (0,213)		0,165 (0,412)	-0,114 (0,897)	-0,293 (0,316)	-0,448 (0,468)
Asuinpaikan tyyppi	0,062 (0,091)		0,121 (0,188)	0,035 (0,396)	-0,07 (0,132)	0,271 (0,194)
Tulotaso	-0,043 (0,076)		-0,116 (0,165)	0,089 (0,293)	-0,038 (0,116)	-0,072 (0,155)
Tanska	-0,036 (0,294)	0,056 (0,284)				
Norja	-0,132 (0,295)	-0,076 (0,289)				
Ruotsi	-1,468** (0,489)	-1,474** (0,485)				
AIC	769	762	212	75	316	203
n	4821	4821	1198	1108	1419	1096

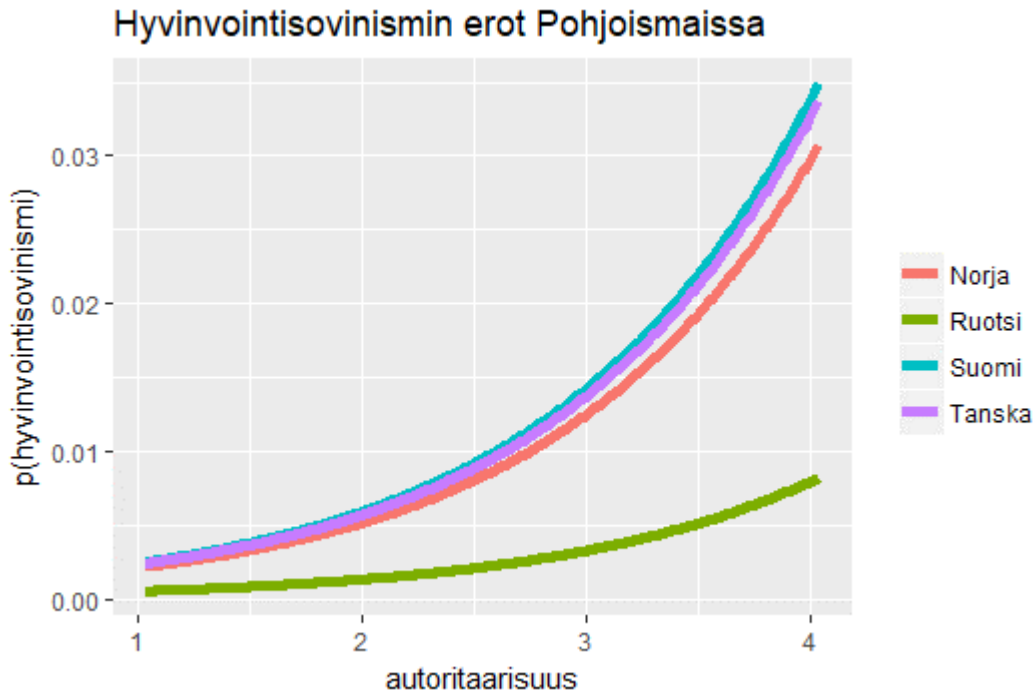
* p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001

Mallissa 1 on koko aineisto yhtenä poolina ja kuten muissakin malleissa, on siinäkin puuttuvat havainnot poistettu analyysistä. Sekä huomattavimmat että tilastollisesti merkitsevimmät marginaalivaikutukset ovat autoritaarisuuden ja koulutustason päävaikutuksilla. Autoritaarisuuden saama kulmakerroin voidaan tulkita siten, että verrattaessa kahta havaintoyksikköä, jotka ovat keskenään samanlaisia ja keskiwertoja muiden selittävien muuttujien suhteen, on näistä autoritaarisempi 0,813/4 = 20,3 prosenttia todennäköisemmin vastannut maahanmuuttajien oikeuksia koskevaan kysymykseen, että heidän ei tulisi koskaan saada samoja oikeuksia kuin kantäväestöllä. Sukupuolen ja työtilanteen osalta nämä verrokkit ovat ainoastaan keskenään samanlaisia, eikä niiden

yhteydessä keskiarvoihin perustuvaa standardointia ole luonnollisestikaan tehty. Korkeammin koulutetuilla todennäköisyys kuulua hyvinvointisovinnistiseen mielipideryhmään päinvastaisesti pienenee. Edellisen esimerkin tapaan todennäköisyys on korkeammin koulutettujen osalta $-0,663/4 = 16,6$ prosenttia pienempi kuin vähemmän koulutetuilla. Muiden muuttujien vaikutukset ovat autoritaarisuuteen tai koulutukseen verrattuna huomattavasti pienempiä, eivätkä ne ole tilastollisesti merkitseviä suurillakaan merkitsevyystasoilla.

Materiaalisen uhan kokemus ja tulotaso ovat vaikutuksiltaan autoritaarisuutta ja koulutustasoa huomattavasti pienempiä ja niihin liittyvät hajonnat ovat suuria kaikissa malleissa, joissa nämä muuttujat ovat mukana. Maakohtaisissa malleissa nousevat esiin samat selittävät tekijät kuin malleissa 1 ja 2. Norjan osalta autoritaarisuuden marginaalivaikutus on $0,281/4 = 7$ prosenttia ja koulutuksen $-0,497/4 = 12,4$ prosenttia eli ne jäävät huomattavasti pienemmäksi kuin muissa maissa. Lisäksi niihin liittyvät hajonnat ovat niin suuria, etteivät vaikutukset ole lähellä tilastollista merkitsevyyttä. Muilta osin maakohtaiset mallit osoittavat samansuuntaisia tuloksia: autoritaarisuus ja koulutus saavat tukea hyvinvointisovinnismia selittävinä tekijöinä.

Kun tarkastellaan maiden välisiä eroja mallin 1 mukaisesti, voidaan huomata Ruotsin olevan hyvinvointisovinnismin esiintyvyyden suhteen selvästi muista poikkeava, kun referenssimaa asetetaan Suomi. Yksilötason muuttujien ollessa vakioituina on ruotsalaisten todennäköisyys kuulua hyvinvointisovinnistiseen vastausluokkaan $-1,468/4 = 36,7$ prosenttia pienempi suomalaisiin verrattuna. Ero on verrattuna Suomen, Norjan ja Tanskan välisiin eroihin merkittävä ja Ruotsin ja Suomen välinen ero poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi nolasta merkitsevyystasolla 0,05. Mallin 1 keskeiset tulokset ovat visualisoituina kuvissa 1 ja 2, joissa on maakohtaiset logistiset regressiosuorat autoritaarisuuden ja koulutuksen mukaan, kun muut tekijät on vakioitu.

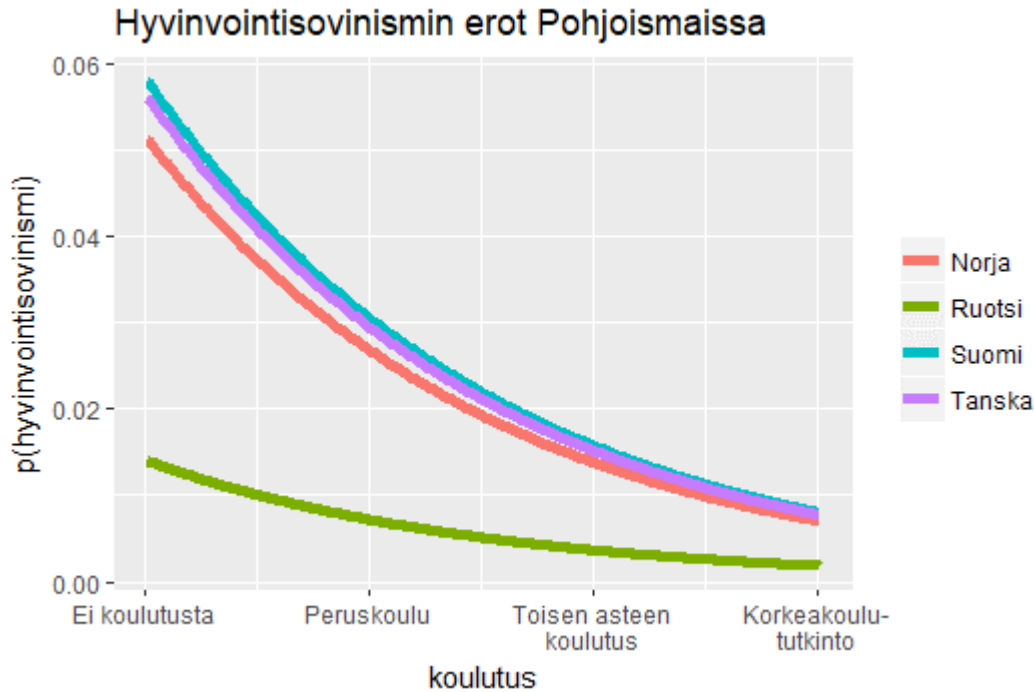

Kuvio 1. Autoritaarisuuden vaikutus hyvinvointisovinnin maittain, kun muut tekijät (mallin 1 mukaan) on vakioitu

Kuviossa 1 ovat Norjan, Suomen ja Tanskan suorat hyvin lähellä toisiaan, mutta Ruotsi eroaa selvästi muista maista. Pysty akselin arvot kuvaavat todennäköisyyttä kuulua mielipideryhmään, joiden mielestä maahanmuuttajien ei tulisi koskaan saada samoja oikeuksia kuin kantaväestöllä. Kunkin maan kohdalla tuo todennäköisyys ei nouse yli 3,5 prosentin edes havaintoyksiköillä, joiden autoritaarisuuden taso on skaalan ylimmän arvon mukainen. Ruotsalaisilla todennäköisyys jää tällaisten havaintojen osalta alle yhden prosentin. Kaikissa vertailumaissa muutos autoritaarisuuden ylimmillä tasoilla näyttää aiheuttavan suhteellisesti suurimman muutoksen selitettävän muuttujan referenssiluokkaan kuulumisen todennäköisyydessä.

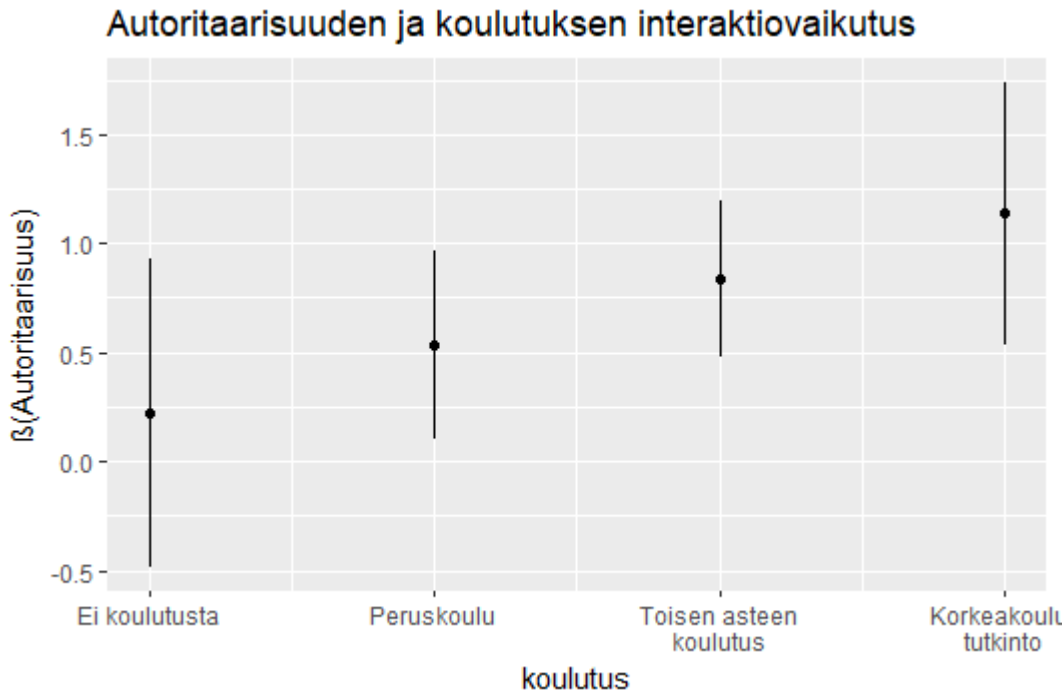
Kuviossa 2 on regressiosuorat maittain kuten edellä, mutta koulutus on selittävänä muuttujana x-akselilla autoritaarisuuden sijaan. Ruotsin ero muihin maihin verrattuna on nähtävissä tälläkin kertaa ja laskevat suorat osoittavat, miten korkeammin koulutetuilla yksilöillä hyvinvointisovinnin todennäköisyys on pienempi kuin vähemmän koulutetuilla, mikäli nämä ovat muiden mallissa 1 esillä olevien muuttujien suhteen samanlaisia. Autoritaarisuuden ja koulutuksen päävaikutukset ovat voimakkaita sekä tilastollisesti erittäin merkitseviä, joten on perusteltua tarkastella näiden keskinäisiä interaktiovaikutuksia selitettävään muuttujaan. Malli 2 on niin sanottu interaktiomalli, jossa on

mukana ainoastaan autoritaarisuus, koulutus ja maatekijä, joiden vaikutukset siis ovat mallissa 1 tilastollisesti merkitseviä. (Gelman & Hill 2007, 36.)

Kuvio 2 Koulutuksen vaikutus hyvinvointisovinnisiin maittain, kun muut tekijät (mallin 1 mukaan) on vakioitu

Kuviossa 3 on esillä koulutuksen ja autoritaarisuuden välinen interaktiovaikutus selitettävään muuttujaan. Interaktiovaikutus on voimakkuudeltaan kohtalainen ja vaikka se ei ole tilastollisesti merkitsevä (interaktiovaikutuksen p-arvo = 0,09819), on vaikutuksella selkeä tulkinta. Kuviossa 3 on x-akselilla koulutustaso, jonka mukainen autoritaarisuuden kulmakertoimen vaihtelu y-akselilla on nähtävillä kuviosta kullakin koulutustasolla. Pisteet ovat keskimääräisten kulmakertoimien tasoilla ja niiden ympärillä olevat viivat kuvaavat näiden estimaattien 95 prosentin luottamusvälejä.

Kuvio 3. Autoritaarisuuden vaikutus selitettävään muuttujaan eri koulutustasoilla

Kuvio 3 voidaan tulkita siten, että autoritaarisuuden merkitys hyvinvointisovinnismia selittävänä tekijänä on pääpiirteittäin sitä suurempi, mitä korkeammin koulutettuja saman koulutustason havaintoyksiköitä vertaillaan toisiinsa. Jos vertaillaan esimerkiksi kahta korkeakoulututkinnon suorittanutta henkilöä keskenään, ovat näiden erot autoritaarisuuden tasossa ratkaisevampia henkilöillä esiintyvien hyvinvointisovinnististen asenteiden kannalta kuin esimerkiksi kahden ainoastaan peruskoulun suorittaneen henkilön välisessä vertailussa. Luottamusvälien perusteella voidaan päätellä, että populaatiotasolla vaikutuksessa saattaa olla melko paljon vaihtelua. Tästä osoituksena on se, että luottamusvälit ovat päällekkäisiä kaikilla koulutusmuuttujan tasoilla. Seuraavassa luvussa päätän tutkielmani esittämällä tulokset tutkimusteorian valossa ja pohdin sekä mikro- että makrotasolla hyvinvointisovinnismia selittävien tekijöiden merkitystä pohjoismaisessa kontekstissa.

7. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut tarkastella hyvinvointisovinnismia Pohjoismaissa. Määrittelin työlleni kaksi tutkimuskysymystä: missä määrin Pohjoismaissa esiintyy hyvinvointisovinnistisia asenteita ja millaisia ovat erot Pohjoismaiden välillä näiden asenteiden esiintyvyydessä? Mitkä mikro- ja makrotason tekijät ovat keskeisiä selittäviä tekijöitä Pohjoismaissa esiintyvien hyvinvointisovinnististen asenteiden erojen ja yhtäläisyyksien kannalta? Edellä esitettyjen empiiristen analyysien perustalta on mahdollista vastata näihin kysymyksiin.

Tiivistäen voidaan todeta, että analyysin tulosten perusteella Ruotsi näytti poikkeavan muista Pohjoismaista hyvinvointisovinnismin esiintyvyydessä muiden Pohjoismaiden ollessa tässä suhteessa suurelta osin samalla tasolla. Ruotsalaisilla hyvinvointisovinnististen asenteiden todennäköisyys oli pienempi kuin muilla pohjoismaalaisilla, kun useat mahdollisesti väliin tulevat muuttajat vakioitiin. Mikrotasolla yksilön autoritaarisuus ja koulutustaso erottautuivat keskeisinä selittävinä tekijöinä, kun taas taloudelliset tekijät eivät selittäneet Pohjoismaissa hyvinvointisovinnististen mielipiteiden esiintymistä tilastollisesti merkitsevästi.

Yhdessäkään Pohjoismaassa analyysin selitettävän muuttujan pohjana olevaan kysymykseen maahanmuuttajien oikeuksista ei äärimmäisen hyvinvointisovinnistisen vastausvaihtoehdon mukainen suhteellinen osuus ylittänyt kolmea prosenttia. Tämä antaa viitteitä siitä, että hyvinvointisovinnistinen suhtautuminen maahanmuuttajiin kyseisessä merkityksessä on Pohjoismaiden väestöissä varsin harvinaista. Tämä tulos on ristiriidassa Crepazin ja Damronin (2008) tulosten kanssa. Heidän tutkimuksessaan käyttämien mittareiden perusteella Pohjoismaiden hyvinvointisovinnismin tasoissa on huomattavia eroja (Crepaz & Damron 2008, 448). Toisaalta tämän tutkielman tulokset ovat yhdenmukaisia Reeskensin ja van Oorschotin (2012), Mewesin ja Maun (2012) sekä Van der Waalin ym. (2013) analyysien kanssa. Niistä on nähtävissä, että muuhun Eurooppaan verrattuna maahanmuuttajilta kokonaan sosiaaliset oikeudet epäävä suhtautuminen on kaikissa Pohjoismaissa suhteellisen vähäistä (Reeskens & van Oorschot 2012, 134; Mewes & Mau 2012, 137; Van der Waal et al. 2013, 178.) Kolmessa jälkimmäisessä tutkimuksessa hyvinvointisovinnismia on mitattu samalla mittarilla kuin tässä tutkielmassa.

Erot selitettävän muuttujan mukaisen hyvinvointisovinnin esiintyvyydessä ovat melko pieniä. Siitä huolimatta logistisen regressioanalyysin maakohtaiset marginaalivaikutukset antoivat tukea väitteelle, jonka mukaan ruotsalaisten hyvinvointisovinnin on muihin pohjoismaalaisiin verrattuna vähäisempää. Tämä tulos on yhdenmukainen suhteessa aikaisemmassa tutkimuksessa saatuihin havaintoihin (Crepaz & Damron 2008, 448; Reeskens & van Oorschot 2012, 134–135; Mewes & Mau 2012, 137). Pohjoismaissa hyvinvointisovinnin näyttää olevan vähäistä, kun asiaa tarkastellaan laajasta perspektiivistä vertaillen maita koko Euroopan tasolla. Pohjoismaiden välisen vertailun avulla niiden erot ovat kuitenkin osoitettavissa.

Mikrotason tekijöistä yksilön autoritaariset asenteet ja koulutustaso olivat ratkaisevassa asemassa hyvinvointisovinnin esiintymisen suhteen. Nämä muuttujat selittivät suurelta osin kaikissa verrokkimaissa hyvinvointisovinnin kategoriaan kuulumisen todennäköisyyttä, tosin Norjan suhteen kyseiset muuttujat eivät erottuneet yhtä selvästi kuin muualla. Makrotasolla ei voida suoraan analyysin pohjalta antaa vastausta selittävien tekijöiden merkityssuhteista, vaan tähän tarvitaan tutkimustulosten ja teorian väliseen reflektointiin perustuvaa tulkintaa. Autoritaarisuuden ja koulutustason vaikutus oli analyysissä yhdenmukainen verrattuna aikaisemmasta tutkimuksesta saatuihin havaintoihin, joiden mukaan vähän koulutetut ja erittäin autoritaariset henkilöt ovat verrattain todennäköisesti asenteiltaan hyvinvointisovinnin (van der Waal et al. 2010, 359–361; Reeskens & van Oorschot 2012, 129; Mewes & Mau 2012, 149).

Analyysin tulokset puhuvat makrotasolla pohjoismaisen mallin olemassaolon puolesta hyvinvointisovinnin suhteen. Yksikään Pohjoismaista ei erottunut analyysissä muista poikkeuksellisen hyvinvointisovinnin maana. Edellä mainitsemani Crepazin ja Damronin tutkimus, jossa tutkijat kyseenalaistavat Suomen kuulumisen pohjoismaiden kategoriaan hyvinvointisovinnin yhteydessä, eivät siis saa tukea tämän tutkielman tulosten valossa. Esping-Andersenin (1990) alkuperäiset hyvinvointivaltiomallit eivät ole siis välttämättä suoraan siirrettävissä hyvinvointisovinnin tarkasteluun, vaan pikemminkin van der Waalin ym. (2013) mukainen kahtiajako on osuvampi tapa jäsentää maakohtaisia eroja. Tuon jaottelun mukaan Pohjoismaat ovat hyvin samanlaisia keskenään hyvinvointisovinnin suhteen (van der Waal et al. 2013, 176). Jos jokin Pohjoismaista erottuisi voimakkaammalla hyvinvointisovinnin tasolla muista, olisi mahdollisesti perusteltua luokitella makrotason tekijöiden suhteen maat uudelleen, mikä merkitsisi pohjoismaisen mallin kyseenalaistamista. Analyysini tulokset eivät kuitenkaan puhu tällaisen tulkinnan puolesta.

Mikrotasolla autoritaarisuus ja koulutus selittävinä tekijöinä antavat tukea kulttuuriselle teorialle hyvinvointisovinnin tarkasteluun, kun taas taloudellisen näkökulman mukaiset muuttajat eivät ole yhtä ratkaisevia hyvinvointisovinnististen asenteiden selittäjiä Pohjoismaissa. Tämä ei kuitenkaan välttämättä merkitse sitä, etteikö taloudellisilla tekijöillä olisi merkitystä selitettävän ilmiön kannalta, mikä käy ilmi, kun tarkastellaan asiaa laajemmasta perspektiivistä. Pohjoismaissa hyvinvointisovinnin ei ole erityisen yleistä ihmisten mielipiteissä verrattuna esimerkiksi Itä-Euroopan maihin, jotka ovat myös taloudellisesti heikommassa asemassa kuin Pohjoismaat. Taloudellisesti heikoissa maissa hyvinvointisovinnin selittyy osaltaan myös makrotason taloudellisilla tekijöillä (Mewes & Mau 2012). On mahdollista, että taloudellisten tekijöiden merkitys käy vähäisemmäksi maissa, joissa vaurautta on enemmän ja materiaaliset resurssit ovat verrattain hyvin turvattu ja tästä johtuen nuo tekijät eivät Pohjoismaiden osalta korostu analyysissä.

Tutkielmassani analyysin selitettävänä muuttujana on vain yksi luokka alkuperäisestä viisiluokkaisesta muuttujasta, mikä asettaa rajoitteita analyysin kattavuudelle. Sosiaaliset oikeudet maahanmuuttajilta täysin epäävä mielipide merkitsee epäilemättä hyvinvointisovinnistista suhtautumista, mutta myös heikomman ja voimakkaamman hyvinvointisovinnin tutkiminen olisi aiheen kannalta tärkeää. Kyseisen muuttujan tarkastelu ei myöskään sinänsä huomioi ihmisten suhtautumistapojen eroja eri taustoista tulevia maahanmuuttajia kohtaan. Lisäksi aineisto on tutkielmanteon ajankohdasta katsoen vanha ja on pidettävä mielessä, että ihmisten asenteet ovat etenkin vuosien aikajänteellä muuttuvia. Hyvinvointisovinnin tutkiminen ajallisen muutoksen näkökulmasta olisikin jatkotutkimusaiheena ajankohtainen.

Lähteet:

Adorno, Theodor. 1950. *The authoritarian personality*. Harper & Brothers, New York. USA

Alesina, Alberto & Edward Glaeser. 2004. *Fighting Poverty in the US and Europe: A World of Difference*. Oxford university press, Oxford. UK. [verkkojulkaisu].

<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/0199267669.001.0001/acprof-9780199267668>

(viitattu 21.06.2017).

Andersen, Jørgen Goul & Tor Bjørklund. 1990. Structural changes and the new cleavages: The Progress Parties in Denmark and Norway. *Acta Sociologica* 33(2): 195–217.

Andersen, Jørgen Goul. 2007. Restricting access to social protection for immigrants in the Danish welfare state. *Benefits* 15(3): 257–269.

Anderssén, Hanna, Rafael Bärlund & Berit Kiuru. 2014. Maahanmuuttajien oikeus sosiaaliturvaan: Poliitikat ja käytäntö Suomessa. Teoksessa: *Oikeus sosiaaliturvaan ja terveydenhuoltoon maahanmuuttajan näkökulmasta*, toim. Euroopan muuttoliikeverkosto 2014. Suomi: Markprint. [verkkojulkaisu].

http://www.emn.fi/files/1055/EMN_Oikeus_sosturva_ja_tervhuolto_2014_paivitetty_9-14_lores.pdf (viitattu 19.6.2017).

Arts, Wil & John Gelissen. 2002. Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy* 12(2): 137–158. [verkkojulkaisu].

<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0952872002012002114> (viitattu 05.06.2017).

Banting, Keith. 2000. Looking in three directions. Teoksessa *Immigration and welfare: challenging the borders of the welfare state*, toim. Bommers, Michael & Andrew Geddes, Abingdon, UK: Routledge.

Bay, Ann-Helén, Henning Finseraas & Axel West Pedersen. 2013. Welfare Dualism in Two Scandinavian Welfare States: Public Opinion and Party Politics. *West European Politics* 36(1): 199–220.

Blomberg-Kroll, Helena. 2004. Integration through Work in a Multicultural Society? A Study on Elite Groups' Debate on Immigrants and the Labour Market in Two Nordic Welfare States.

Teoksessa *New Challenges for the Welfare Society*, toim. Puuronen, Vesa, Antti Häkkinen, Anu Pylkkänen, Tom Sandlund & Reetta Toivanen, Joensuu: Yliopistopaino.

- Bobo, Lawrence. 1999. Prejudice as Group Position: Microfoundations of a Sociological Approach to Racism and Race Relations. *Journal of Social Issues* 55(3): 445–472. [verkkojulkaisu].
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0022-4537.00127/abstract> (viitattu 18.05.2017).
- Bonoli, Giuliano. 1997. Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach. *Journal of Social Policy* 26(3): 351–372. [verkkojulkaisu].
https://www.researchgate.net/publication/231951339_Classifying_Welfare_States_a_Two-dimension_Approach (viitattu 08.06.2017).
- Bommes, Michael & Andrew Geddes. 2000. Introduction: immigration and the welfare state. Teoksessa *Immigration and welfare: challenging the borders of the welfare state*, toim. Bommes, Michael & Andrew Geddes, Abingdon, UK: Routledge.
- Brochmann, Grete & Anniken Hagelund. 2012. *Immigration Policy and the Scandinavian Welfare State, 1945-2010*. Hampshire, UK: Palgrave Macmillan. [verkkojulkaisu]
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=98cb7411-1409-475b-b2e8-6b9966a331e4%40sessionmgr102&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=452362&d b=nlebk> (viitattu 12.07.2017.)
- Campbell, Donald. 1965. Ethnocentric and other altruistic motives. Teoksessa *Nebraska Symposium on motivation*, toim. LeVine, Robert, Lincoln, NE, USA: University of Nebraska Press, 283–311. [verkkojulkaisu]. (viitattu 28.06.2017).
- Card, David, Christian Dustmann & Ian Preston. 2005. Understanding attitudes to immigration: The migration and minority module of the first European Social Survey. *Discussion Paper Series – Centre for Research and Analysis of Migration* 03/05. [verkkojulkaisu].
<http://davidcard.berkeley.edu/papers/euroimmig.pdf> (viitattu 28.06.2017).
- Crepaz, Markus & Regan Damron. 2008. Constructing Tolerance: How the Welfare State Shapes Attitudes About Immigrants. *Comparative Political Studies* 42(3): 437–463. [verkkojulkaisu]
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010414008325576> (viitattu 05.05.2017).
- Christiansen, Niels Finn & Pirjo Markkola. 2006. Introduction. Teoksessa *The Nordic Model of Welfare – a Historical Reappraisal*, toim. Christiansen, Niels Finn, Klaus Petersen, Nils Edling & Per Haave, Copenhagen, DK: Museum Tusulanum Press, 9–29.
- Duckitt, John. 1989. Authoritarianism and Group Identification: A New View of an Old Construct. *Political psychology* 10(1): 63–84. [verkkojulkaisu].
https://www.jstor.org/stable/3791588?seq=10#page_scan_tab_contents (viitattu 18.05.2017).

- Edling, Nils. 2006. Limited Universalism: Unemployment Insurance in Northern Europe 1900–2000. Teoksessa *The Nordic Model of Welfare – a Historical Reappraisal*, toim. Christiansen, Niels Finn, Klaus Petersen, Nils Edling & Per Haave, Copenhagen, DK: Museum Tusulanum Press, 99–144.
- Emler, Nicholas & Elizabeth Frazer. 1999. Politics: The Education Effect. *Oxford Review of Education* 25(1): 251–273. [verkkojulkaisu].
https://www.jstor.org/stable/1050712?seq=1#page_scan_tab_contents (viitattu 20.9.2017).
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. UK: Polity Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1999. *Social foundations of postindustrial economies*. USA: Oxford University Press. [verkkojulkaisu].
<https://login.ezproxy.utu.fi/login?url=http://site.ebrary.com/lib/uniturku/Doc?id=10272990> (viitattu 13.06.2017).
- Gelissen, John. 2002. *Worlds of welfare, worlds of consent?* Leiden: Netherlands, Brill. [verkkojulkaisu]. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=253587> (viitattu 31.05.2017).
- Gelman, Andrew & Jennifer Hill. 2007. *Data Analysis Using Regression and Multilevel/Hierarchical Models*. USA: Cambridge University Press.
- Gerdes, Christer & Eskil Wadensjö. 2012. Is immigration challenging the economic sustainability of the Nordic welfare model? Teoksessa *Changing social equality: The Nordic welfare model in the 21st century*, toim. Kvist, Jon, Johan Fritzell, Bjørn Hvinden & Olli Kangas, Bristol, UK: The Policy Press.
- Greve, Bent. 2007. What Characterise the Nordic Welfare State Model. *Journal of Social Sciences* 3(2): 43–51. [verkkojulkaisu].
https://www.researchgate.net/publication/26618949_What_Characterise_the_Nordic_Welfare_State_Model (viitattu 13.06.2017).
- Hakala, Timo. 2006. *Sosiaaliturvajärjestelmien konvergenssi Euroopan unionissa, Sveitsissä, Islannissa ja Norjassa 1990-luvulla – Universaalinen asumisperusteisen sosiaaliturvan tulevaisuus Suomessa ja muissa Pohjoismaissa*. Topos – Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus, Sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto. [verkkojulkaisu].
<https://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/sosiaalitieteet/topos/julkaisut/Documents/hakala%20timo.pdf> (viitattu 08.06.2017).

- Hjorth, Frederik. 2015. Who benefits? Welfare chauvinism and national stereotypes. *European Union Politics* 2016, 17(1): 3–24. [verkkojulkaisu].
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1465116515607371> (viitattu 19.4.2017).
- Houtman, Dick, Peter Achterberg, Anton Derks. 2008. *Farewell to the leftist working class*. New Brunswick, Transaction Publishers, USA.
- Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press. Princeton, NJ, USA.
- Ivarsflaten, Elisabeth. 2008. What Unites Right-Wing Populists in Western Europe? *Comparative Political Studies* 41(1): 3–23. [verkkojulkaisu].
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0010414006294168> (viitattu 22.5.2017).
- Julkunen, Raija. 2001. Hyvinvointivaltion suunnanmuutos. *Ennen & nyt - historian tietosanomat* 4/2001. [verkkojulkaisu] <http://www.ennenjanyt.net/4-01/julkunen.htm> (viitattu 06.06.2017).
- Kallio, Johanna, Olli Kangas & Mikko Niemelä. 2013. Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista. Teoksessa *Politiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita*, toim. Apunen, Matti, Ilkka Haavisto, Johanna Kallio, Olli Kangas, Pentti Kiljunen, Mikko Niemelä & Ville Pernaa, Elinkeinoelämän valtuuskunta, Helsinki: Taloustieto Oy, 47–68. [verkkojulkaisu]. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/09/Politiikan-sekahaku.pdf> (viitattu 27.06.2017).
- Kangas, Olli. 2013. NORDMOD – patentoitu pohjoismainen malli ja sen poliittiset haasteet. *Talous ja yhteiskunta* 4/2013: 46–51. [verkkojulkaisu].
<http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty42013/pdf/ty42013Kangas.pdf> (viitattu 03.05.2017).
- Kantola, Anu & Mikko Kautto. 2002. *Hyvinvoinnin valinnat: Suomen malli 2000-luvulla*. Sitra 251. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Keskinen, Suvi. 2016. From welfare nationalism to welfare chauvinism: Economic rhetoric, the welfare state and changing asylum policies in Finland. *Critical Social Policy* 36(3): 352–370.
- Kettunen, Pauli. 2010. The Nordic Welfare State in Finland. *Scandinavian Journal of History* 26(3): 225–247. [verkkojulkaisu]. <http://dx.doi.org/10.1080/034687501750303864> (viitattu 03.05.2017).
- Kitschelt, Herbert & Anthony McGann. 1997. *The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis*. The University of Michigan Press. USA.

- Korpi, Walter & Joakim Palme. 1998. The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review* 63(5): 661–687. [verkkojulkaisu].
https://www.jstor.org/stable/2657333?seq=1#page_scan_tab_contents (viitattu 31.05.2017).
- Kymlicka, Will. 2015. Solidarity in diverse societies: beyond neoliberal multiculturalism and welfare chauvinism. *Comparative Migration Studies* 3:17. [verkkojulkaisu].
<https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-015-0017-4> (viitattu 1.2.2017).
- Marshall, Thomas Humphrey. 1950. *Citizenship and social class*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Mau, Steffen & Christoph Burkhardt. 2009. Migration and welfare state solidarity in Western Europe. *Journal of European Social Policy* 19(3): 213–229. [verkkojulkaisu]
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0958928709104737> (viitattu 19.06.2017).
- Mewes, Jan & Steffen Mau. 2012. Unraveling Working-Class Welfare Chauvinism. Teoksessa: *Contested welfare states: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*, toim. Svallfors, Stefan, Stanford, USA: Stanford University Press, 101–128. [verkkojulkaisu].
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=989224> (viitattu 12.4.2017).
- Mewes, Jan & Steffen Mau. 2013. Globalization, socio-economic status and welfare chauvinism: European perspectives on attitudes toward the exclusion of immigrants. *International Journal of Comparative Sociology* 54(3) 228–245.
- Norocel, Ov Cristian. 2016. Populist radical right protectors of the *folkhem*: Welfare chauvinism in Sweden. *Critical Social Policy* 36(3): 371–390. [verkkojulkaisu]
<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0261018315621991> (viitattu 12.07.2017).
- Nummenmaa, Lauri. 2009. *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki. Livonia Print, Latvia 2011.
- Olzak, Susan. 1992. *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*. Stanford. Stanford University Press. USA.
- Pettigrew, Thomas. 1998. Intergroup contact theory. *Annual review of psychology* 49: 65–85. [verkkojulkaisu]. <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.psych.49.1.65> (viitattu 21.06.2017).

- Reeskens, Tim & Wim van Oorschot. 2012. Disentangling the 'New Liberal Dilemma': On the relation between general welfare redistribution preferences and welfare chauvinism. *International Journal of Comparative Sociology*. 53(2) 120–139.
- Saari, Juho. 2005. Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa *Hyvinvointivaltio – Suomen mallia analysoimassa*, toim. Saari, Juho, Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy, 13–64.
- Scruggs, Lyle & James Allan. 2006. Welfare-state decommodification in 18 OECD countries: a replication and revision. *Journal of European Social Policy* 16(1): 55–72. [verkkojulkaisu]. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0958928706059833> (viitattu 08.06.2017).
- Siaroff, Alan. 1994. Work, Welfare and Gender Equality: A New Typology. Teoksessa *Gendering Welfare States*, toim. Sainsbury, Diane, London, UK: SAGE Publications. [verkkojulkaisu]. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=1023954> (viitattu 13.06.2017).
- Stubager, Rune. 2008. Education effects on authoritarian-libertarian values: a question of socialization. *The British Journal of Sociology* 59(2): 327–350. [verkkojulkaisu]. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0022-4537.00127/abstract> (viitattu 18.05.2017).
- Suszycki, Andrzej Marcin. 2011. *Welfare Nationalism: Conceptual and theoretical considerations*. Teoksessa *Welfare citizenship and welfare nationalism*, toim. Suszycki, Andrzej Marcin, Nordic Centre of Excellence Nordwel. Bookwell Oy: Jyväskylä. [verkkojulkaisu]. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42137/nordwel2.pdf?sequence=1> (viitattu 16.2.2017).
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6766. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 1.2.2017]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/muutl/2015/muutl_2015_2016-05-17_tie_001_fi.html.
- Tajfel, Henri & John Turner. 1979. An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa *The social psychology of intergroup relations*, toim. Worchel, Stephen & William Austin, Monterey, CA, USA: Brooks/Cole, 33–37. [verkkojulkaisu]. https://www.researchgate.net/publication/226768898_An_Integrative_Theory_of_Intergroup_Conflict (viitattu 28.06.2017).
- Titmuss, Richard. 1969. *Essays on "the welfare state"*. London, UK: Unwin university books.

Van der Waal, Jeroen, Willem de Koster & Wim van Oorschot. 2013. Three Worlds of Welfare Chauvinism? How Welfare Regimes Affect Support for Distributing Welfare to Immigrants in Europe. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice* 15(2) 164–181.

[verkkojulkaisu]. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13876988.2013.785147> (viitattu 30.3.2017).

Van Oorschot, Wim. 2006. Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy* 16(1): 23–42.

[verkkojulkaisu].

<https://perswww.kuleuven.be/~u0079125/wvo/ArtikelenOnline/MakediffEurope.PDF>. (viitattu 04.05.2017).

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. [verkkojulkaisu] <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

(viitattu 20.09.2017).

Yijälä, Anu. 2014. Maahanmuuttajien taloudellinen sopeutuminen Pohjoismaissa – Maassaolon keston ja muiden aikasidonnaisten tekijöiden vaikutus tukitarpeeseen. *Työpapereita* 2014:2.

Helsingin kaupunki, Tietokeskus. [verkkojulkaisu]

https://www.hel.fi/tieke/fi/tilastot_tutkimukset_tietoaaineistot/tutkimusjulkaisut/tyopapereita_sarja

(viitattu 06.07.2017.)